

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านสูงยาง ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory action research : PAR)
3. การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบ โครงงาน
4. บริบทโรงเรียนบ้านสูงยาง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาควรดำเนินการโดยคณะกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา อาจเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในกรณีสถานศึกษาขนาดเล็กอาจจะมีครูผู้สอน ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นผู้รับผิดชอบในการพัฒนา ทั้งนี้ให้สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา : 2553 : 68) โดยมีหน้าที่ดังนี้

1. ศึกษานิยาม ตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ
2. วิเคราะห์ตัวชี้วัดและพฤติกรรมบ่งชี้ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละคุณลักษณะ
3. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนรายบุคคลก่อนการพัฒนา เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับพฤติกรรมบ่งชี้
4. สร้างหรือเลือกเครื่องมือในการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์

5. กำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่ต้องการพัฒนา
6. ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางที่กำหนดไว้ และประเมินผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้า
7. ดำเนินการประเมินผู้เรียนหลังการพัฒนาและสรุปผลการประเมิน
8. รายงานผลการพัฒนาต่อผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง

พระอานาจ อุดกทาโม (น้อยนิล) (2554: 82- 89) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนว่า แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน นั้น โรงเรียนจะต้องจัดให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมให้มากที่สุดในแต่ละกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น

แนวปฏิบัติในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ครูผู้สอน ครูประจำชั้น ผู้ปกครอง และชุมชนต้องร่วมมือกันปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง จึงต้องพิจารณาถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษากำหนดให้จัดขึ้น แล้วส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งอาจดำเนินการพัฒนาด้วยวิธีการต่าง ๆ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา .2553 : 70) ดังต่อไปนี้

1. บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้
2. จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. จัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
4. ปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวัน

แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนนั้น สถานศึกษาสามารถนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดขึ้นรวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สถานศึกษาอาจกำหนดขึ้นเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา สภาพปัจจุบัน ความต้องการหรือความจำเป็นของ

ชุมชนมาพัฒนาผู้เรียนตลอดปีการศึกษา ทั้งนี้ครูผู้สอนสามารถดำเนินการวัดและประเมินผล
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในชั้นเรียน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.2553 : 115-138)
ดังนี้

1. ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์นำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่หลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนด ทั้ง 8 ประการ มาศึกษานิยามตัวชี้วัด
เพื่อพิจารณาว่าพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนดครอบคลุมตัวชี้วัดและนิยามของคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนหรือไม่ ซึ่งผู้สอนอาจเพิ่มเติมหรือปรับได้ตามความ
เหมาะสม

2. วิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากพฤติกรรมบ่งชี้ เมื่อทำความเข้าใจกับนิยาม
ตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้แล้ว ครูผู้สอนควรวิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากพฤติกรรมบ่งชี้
เพื่อให้เห็นพฤติกรรมที่จะสามารถวัดและประเมิน ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. เลือกรูปแบบของเครื่องมือ เครื่องมือวัดและประเมินผลที่นิยมใช้ใน
สถานศึกษา เนื่องจากใช้ได้ง่ายและสะดวก ได้แก่

- 3.1 แบบสังเกต
- 3.2 แบบสัมภาษณ์
- 3.3 แบบตรวจสอบรายการ
- 3.4 แบบมาตราประมาณค่า
- 3.5 แบบวัดสถานการณ์
- 3.6 แบบบันทึกพฤติกรรม
- 3.7 แบบรายงานพฤติกรรม

การวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ควรเลือกเครื่องมือและ
วิธีการวัดที่หลากหลาย ข้อมูลจึงจะน่าเชื่อถือ ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรเลือกเครื่องมือวัดและ
ประเมินให้เหมาะสมกับพฤติกรรมบ่งชี้/พฤติกรรมสำคัญว่าควรจะใช้เครื่องมือชนิดใด
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8 ข้อ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551 ที่นักเรียนควรทราบ ควรระลึก และต้องหมั่นปฏิบัติอยู่เสมอ
มีดังนี้

1. รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์

- ตัวชี้วัด
- 1.1 เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ
  - 1.2 ถำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย
  - 1.3 ศรัทธา ยึดมั่น และปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

1.4 เคารวะเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

2. ซื่อสัตย์สุจริต

- ตัวชี้วัด 2.1 ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองทั้งกาย และวาจา ใจ
2.2 ประพฤติตรงตามเป็นจริงต่อผู้อื่นทั้ง กาย วาจา ใจ

3. มีวินัย

ตัวชี้วัด 3.1 ประพฤติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของ
ครอบครัว โรงเรียน และสังคม

4. ใฝ่เรียนรู้

ตัวชี้วัด 4.1 ตั้งใจเพียงพยายามในการเรียน และเข้าร่วมกิจกรรม
การเรียนรู้
4.2 แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆทั้งภายในและ
ภายนอกโรงเรียนด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม สรุปเป็นองค์ความรู้ และสามารถนำไปใช้
ในชีวิตประจำวันได้

5. อยู่อย่างพอเพียง

ตัวชี้วัด 5.1 ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม
5.2 มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมี
ความสุข

6. มุ่งมั่นในการทำงาน

ตัวชี้วัด 6.1 ตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่การทำงาน
6.2 ทำงานด้วยเพียงพยายามและอดทนเพื่อให้สำเร็จตาม
เป้าหมาย

7. รักความเป็นไทย

ตัวชี้วัด 7.1 ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทย
และมีความกตัญญูกตเวที
7.2 เห็นคุณค่าและใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง
เหมาะสม
7.3 อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทย

8. มีจิตสาธารณะ

- ตัวชี้วัด 8.1 ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน
8.2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อ โรงเรียน ชุมชน และ

สังคม

การพัฒนานุเคราะห์

1. ความหมายของการพัฒนานุเคราะห์

การพัฒนาเป็นการทำให้สิ่งที่มีคุณภาพดีขึ้น ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนานุเคราะห์ไว้อย่างหลากหลาย เช่น นิพนธ์ กินวาศ (2537 : 84) ได้สรุปความหมายของการพัฒนานุเคราะห์ไว้ว่า การพัฒนานุเคราะห์ หมายถึง กระบวนการส่งเสริมให้คนที่ปฏิบัติงานอยู่แล้วได้เพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญและความสามารถเพิ่มขึ้นเพื่อทำให้งานมีประสิทธิภาพสูงขึ้นด้วย

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2543 : 152) กล่าวถึง ความหมายของการพัฒนานุเคราะห์ว่า การพัฒนานุเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบ

สมเดช สีแสง (2545 : 10) กล่าวถึง การพัฒนานุเคราะห์ว่า เป็นกรรมวิธีต่างๆ ที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญทักษะและความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เพื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมุ่งที่จะพัฒนาทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานไปในทางที่ถูกต้องด้วย

สรุปได้ว่า การพัฒนานุเคราะห์ หมายถึงการดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถและทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงานอันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ความสำคัญของการพัฒนานุเคราะห์

บุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานในองค์กรต่างๆ ดังนั้นความจำเป็นในการพัฒนานุเคราะห์จึงมีความสำคัญควบคู่กันไปด้วย จะเห็นได้ว่าหน่วยงานหรือองค์กรจะมีแผนการพัฒนานุเคราะห์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานภายในองค์กรนั้นๆและเพิ่มคุณภาพของบุคลากรตามภาวะเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ ได้มีผู้ให้ความสำคัญของการพัฒนานุเคราะห์ ดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2526 : 87) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนานุเคราะห์ ว่าเมื่อคนทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็ย่อมเห็นช่องทางที่จะก้าวหน้าได้ ผู้ปฏิบัติงาน

ก็ย่อมหมกมุ่นใจที่จะทำงานต่อไป ทั้งนี้เพราะความสัมฤทธิ์ผลในการทำงานและการเรียนรู้ เป็นความต้องการขั้นหุคยภูคคของมนุษย์

สมพงษ์ เกษมสิน (2536 : 182) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร ว่าการบรรจุแต่งตั้งบุคคลเข้าปฏิบัติงานได้มีการกำหนดคุณสมบัติและกฎเกณฑ์ไว้อย่างดี แต่กฎเกณฑ์ต่างๆ นั้นหาได้เป็นหลักประกันที่ดีที่สุดที่จะได้คนที่เหมาะสมเสมอไปไม่ เพราะปัจจุบันวิทยาการต่างๆ ได้เจริญก้าวหน้าไปอย่างมากได้มีการค้นพบกฎเกณฑ์ใหม่ๆ ซึ่งนำมาใช้แทนของเก่าอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการทำให้คนที่เคยเหมาะสมอยู่ในสมัยหนึ่งอาจเป็นคนที่ไม่มี ความเหมาะสมในสมัยต่อมาได้

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญอย่างยิ่ง หน่วยงานหรือองค์กรที่บุคลากรได้รับการพัฒนาอยู่เสมอจะสามารถทำให้เกิดระบบการทำงานที่มีคุณภาพส่งผลให้เกิด ประสิทธิภาพสูง การพัฒนาบุคลากรไม่เพียงแต่จะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรมีประสิทธิภาพ เท่านั้น ยังเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรซึ่งมีความแตกต่างกันตาม ความสนใจ ความถนัดของตนเอง ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับบริบทไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากร สภาพแวดล้อมทางสังคม การเปลี่ยนแปลงและความทันสมัยของเทคโนโลยีด้วย

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคมไทย

คุณลักษณะที่ดีของคนไทยที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดในมาตรฐานการศึกษา ชาติ คือ คุณธรรมและจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก โดยคนไทยต้องมีการดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2545-6)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะด้านคุณธรรม คุณลักษณะด้านสังคม และคุณลักษณะด้านการเรียนรู้

1.1 คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงามใน ด้านต่างๆ และถ้ำยัคชุดของคุณธรรมระดับบุคคล เพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมตามแนว พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากการวิเคราะห์ของ ไกรยทุทธิรัตนันท์ (2531: 34) ซึ่งใช้เป็นกรอบในงานวิจัยของสุวิมล ว่องวานิช และนงลักษณ์ วิรัชชัย (2543 : 56) พบว่า คุณธรรมระดับบุคคล เพื่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมี 4 ชุด ได้แก่ 1) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรง ผลักดันหมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้ กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความสามารถพึ่งตนเอง การมีวินัย 2) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงหมายถึง สภาพความดีงาม

ที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่องได้แก่ ฉันทะ สัจจะ ความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่ ความกตัญญู 3) คุณธรรมที่เป็นปัจเจกเหนือยรรุ่ง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือตักเตือนให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้ได้แก่ความมีสติและความรอบคอบ ความตั้งใจให้ดี 4) คุณธรรมที่เป็นปัจเจกสนับสนุน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้ได้แก่ ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้อเฟื้อต่อกัน ความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เอารอดเอาเปรียบผู้อื่น และความอะลุ่มอล่วยถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน

สมศักดิ์ เจริญขจรกุล (2533 : 21) กล่าวว่า พัฒนาการทางด้านคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามค่านิยม ระเบียบแบบแผน หรือ ประเพณีของสังคม หรือการช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ

1.2 คุณลักษณะด้านสังคม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเช่น ความมีกิริยามารยาท การปรับตัว ความตรงต่อเวลา ความสุภาพ การมีสัมมาคารวะ การพูดจาไพเราะ และความอ่อนน้อมถ่อมตน

2. คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้ การทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรักโรงเรียน และความรักการอ่าน

3. แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดี

ฉลาด จันทรสุมปัติ (2550 : 46) ได้ศึกษางานของ Gholar ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยจัดเป็นศูนย์คุณลักษณะศึกษา เพื่อการศึกษาและสร้าง กิจกรรมต่าง ๆ ที่พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน นอกจากนั้นยังเน้นการเสริมสร้างการยอมรับตนเอง (Self-esteem) ให้แก่เด็ก แนวคิดดังกล่าวแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ คุณธรรมจริยธรรมทั้งทางสติปัญญา (Cognitive area) ในด้านความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่ติดต่อจนการพัฒนาด้านจิตใจ (Affective area) ของนักเรียนซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมกรปฏิบัติตนของเด็ก แนวทางนี้หมายรวมถึงการบูรณาการการสอน และการสอดแทรกเรื่องคุณลักษณะที่ดีในการสอนวิชาต่าง ๆ ให้กับเด็กด้วย กิจกรรมที่บูรณาการและการสอดแทรกเข้ากับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนปกติเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กมีลักษณะที่ให้นักเรียน ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) การแสดงบทบาทสมมุติ (Role playing) กิจกรรมที่เน้นการคิด

สร้างสรรค์ (Creative thinking) และกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล

ฉลาด จันทรสมบัติ (2550 :40) ได้ศึกษางานของ Ryan ได้เสนอแนวทางการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (The Six E's of Character Education) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การยกตัวอย่างและปฏิบัติเป็นแบบอย่าง (Example) แนวทางการยกตัวอย่างของการประพฤติปฏิบัติที่สะท้อนคุณลักษณะอันพึงประสงค์นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนเพื่อยกตัวอย่างพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี พร้อมผลของการปฏิบัติให้เกิดความเข้าใจรวมถึงการประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดีของครูเพื่อให้นักเรียนเห็นด้วย การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีถือเป็นการยกตัวอย่างที่ดีที่สุดที่นักเรียนสามารถเห็นและเลียนแบบการกระทำ ความประพฤติต่าง ๆ ได้โดยตรง
2. การสอนอธิบายให้รู้จักใช้เหตุผล (Explanation) ต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน จากเดิมที่ควบคุมความประพฤติโดยเน้นการท่องกฎแล้วปฏิบัติตามกฎโดยขาดเหตุผลมาเป็นการอธิบายให้รู้จักใช้เหตุผลในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ กระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์หรือสนทนาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีและไม่ดี พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบเพื่อสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมอันสะท้อนถึงคุณลักษณะของเด็กออกมา
3. การเชิญชวนให้ทำความดี (Exhortation) การชี้แนะเชิญชวน โดยใช้การเสริมแรงทางบวกควบคู่กับการพัฒนาความกล้าหาญเชิงจริยธรรม (Moral courage development) โดยให้กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่อายหรือกลัวที่จะทำในสิ่งที่ควร
4. การจัดสิ่งแวดล้อมเชิงคุณธรรม (Ethos or Ethical Environment) เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไม่มีสิ่งช่วยๆ ให้ไปในทางเสื่อม โดยเฉพาะในห้องเรียน ซึ่งเป็นสังคมย่อยเล็ก ๆ ที่นักเรียนจะต้องสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ครูสามารถจำลองสังคมใหญ่ภายในห้องเรียนได้ สร้างบรรยากาศเชิงคุณธรรม
5. การจัดประสบการณ์ (Experience) การเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัสสังคมภายนอกอย่างจริงจังนอกโรงเรียนจะช่วยให้เด็กเรียนรู้และซึมซับแนวคิดในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างพึงประสงค์
6. การคาดหวังความเป็นเลิศ (Expectation of Excellence) การวางเป้าหมายของตนเองของเด็ก เป็นเสมือนการกำหนดหลักชัยในการพัฒนาคุณลักษณะของตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป Education Materials Center (ฉลาด จันทรสมบัติ. 2550 : 50 ; อ้างอิงมาจาก

Education Materials Center. 2003 : 124) เสนอกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) ของการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนไว้ 10 ประการ โดยแยกการปฏิบัติด้วยวิธีการต่าง ๆ ออกเป็น 4 กลุ่ม รายละเอียดมีดังนี้

กลุ่มที่ 1 การนำหลักสูตรคุณลักษณะศึกษาเพิ่มเติมเข้าไปกับความรู้อันที่ครูผู้สอนและสนับสนุนการเข้าใจคุณลักษณะต่าง ๆ อย่างแท้จริงโดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศประกอบด้วย แนวทางที่ 1 เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เหมือนชีวิตจริงที่มีโอกาสได้พบและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เหมือนชีวิตจริงที่มีโอกาสได้พบ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตอบสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ อย่างหลากหลาย แนวทางที่ 2 ทำให้คุณลักษณะศึกษาเป็นเสมือนเครื่องมือที่นำนักเรียนไปสู่เป้าหมายในการเรียน ไม่ใช่ให้คุณลักษณะศึกษาเข้ามาเพิ่มจากการเรียนการสอนปกติ แนวทางที่ 3 จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้สะท้อนตนเองและกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือ เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาคุณลักษณะการยอมรับตนเองและผู้อื่นอย่างสมดุล

กลุ่มที่ 2 การจัดกิจกรรมการสอนทักษะต่างๆ ให้นักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ แนวทางที่ 4 คือให้นักเรียนได้ฝึกฟังและทำความเข้าใจความเชื่อของผู้อื่น ๆ และเคารพในความคิดของผู้อื่น ซึ่งหมายรวมถึงการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นด้วย แนวทางที่ 5 จัดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะโดยใช้กิจกรรมกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้การวางแผน การจัดกิจกรรม และสะท้อนผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมร่วมกัน

กลุ่มที่ 3 การจัดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาประสิทธิภาพในตัวเองและการยอมรับตนเองของนักเรียน แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ แนวทางที่ 6 จัดโอกาสให้นักเรียนได้กำหนดสัญญากับตนเองในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ แนวทางที่ 7 จัดโอกาสที่ช่วยให้นักเรียนเชื่อมั่นในตนเอง

กลุ่มที่ 4 การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนช่วยสังคม แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ แนวทางที่ 8 จัดกิจกรรมที่เสริมสร้างทัศนคติและการปฏิบัติตนในทางที่ดีให้แก่ นักเรียน แนวทางที่ 9 จัดโอกาสการเรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้อุทิศหรือบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม แนวทางที่ 10 ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนกล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการและแนวปฏิบัติในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน แบ่งออกได้เป็น 4 แนวทาง

แนวทางที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรวิชาเฉพาะเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็ก และเยาวชนคือวิชาหลักพลเมือง ซึ่งหมายถึง วิชาสำคัญหรือวิชาบังคับที่จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้คุณลักษณะและการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี โดยจัดให้มีหลักสูตรวิชาดังกล่าวแยกต่างหาก จากกลุ่มสาระวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรปกติ

แนวทางที่ 2 การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปกับ เนื้อหาวิชาต่าง ๆ เป็นการสอดแทรกการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปในการจัดการเรียนรู้ในทุก กลุ่มสาระวิชา โดยเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับคุณลักษณะที่ดีกับการจัดการเรียนรู้ปกติ ให้นักเรียนมีความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

แนวทางที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมที่จัด นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่ยึดติดกับเนื้อหาวิชา แต่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตาม หลักสูตรหรือส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และเป็นกิจกรรมที่ทำเป็นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

แนวทางที่ 4 การจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและ เยาวชนแตกต่างจากกิจกรรมเสริมหลักสูตรตรงที่กิจกรรมพิเศษจะจัดขึ้นเป็นครั้งคราว ตามวาระ ไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นจิตสำนึกในการพัฒนา ตนเองหรือการให้สัญญาแก่ตนเองหรือสาธารณชนในการพัฒนาตนเอง โดยกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นกิจกรรมที่ให้สถาบันที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ พัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน เช่น สถาบันครอบครัว โดยให้พ่อแม่ผู้ปกครองปลูกฝังและ พัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนเมื่ออยู่ในครอบครัว หรือสถาบันศาสนา สามารถใช้ สถานที่สำคัญทางศาสนาทำกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่าง ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

4. แนวคิด หลักการ และกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะ

จากผลการวิจัยของสุวิมล ว่องวาณิช และคณะ (2544 : 37) พบว่าแนวคิด และหลักการสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของนักเรียนมีดังต่อไปนี้

4.1 การสร้างตัวแบบ/ผู้นำ การพัฒนาคุณลักษณะดีต้องมีการสร้างตัวแบบที่ดี ทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ หรือบุคคลตัวอย่างในสังคม

4.2 การพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะอื่น ๆ ให้เป็นวิถีชีวิต มีความ สอดคล้องกับธรรมชาติต่อกายให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการ สอดแทรกอยู่ในชีวิตการเรียน การปฏิบัติงาน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ

สิ่งแวดล้อม และคนกับธรรมชาติ โยงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมวัฒนธรรมกับการเรียนการสอน

4.3 การพัฒนาตัวตนของนักเรียน ด้วยการจัดพื้นที่สร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้เด็ก เยาวชน นักเรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ศักยภาพ และการปฏิบัติตนตามความเชื่อตามแนวทางที่ตนเองคิดสร้างสรรค์และอยู่ในบริบทของการทำความดีมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคม ให้เด็กมีการปฏิบัติและพัฒนาตนเองอย่างเข้าใจความหมาย เห็นบทบาทและคุณค่าของตนเองมากขึ้น

4.4 การสร้างระบบค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็นได้ชัดเจนว่าแก่นของเด็กไทยคืออะไรต้องประพฤติและปฏิบัติตนอย่างไร กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาชัดเจน และตั้งสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก ทำให้เด็กมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด ปรับเปลี่ยนจริยธรรม เช่น การสำรวจพฤติกรรม การปฏิบัติตนของตนเองในแต่ละวันและต้องยอมรับว่าค่านิยมต้องมาจากตัวแบบที่ดี

4.5 การสร้างความร่วมมือรวมพลังทั้งจากผู้บริหาร/ครูอาจารย์ในโรงเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองในครอบครัว ชุมชนสังคม ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย กำหนดคุณธรรมที่เป้าหมาย การให้ครอบครัว ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน

4.6 การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนต้องสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียน ธรรมชาติ บริบท และช่วงวัยของเด็ก

4.7 การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และซึมซับวิธีคิดและปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันผ่านกระบวนการ เป็นธรรมชาติ ในระบบของชุมชน

4.8 โรงเรียนต้องมีนโยบายที่ไม่เน้นวิชาการอย่างเดียว โรงเรียนมีครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงดึงชุมชนเข้ามา สร้างชุมชนที่สร้างสรรค์ ซึ่งให้เห็นปัญหาของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อบุตรหลาน

4.9 ต้องมีการสร้างแนวร่วม มีเครือข่ายที่ช่วยเสริมกำลังใจให้เด็กทำความดี เด็กที่ได้รับการพัฒนาทำให้เข้าคิไปแล้ว ก็มีเด็กรุ่นใหม่เรื่อย ๆ ต้องสร้างเครือข่าย การให้รางวัลไม่จำเป็นต้องเป็นเงิน เพียงแค่คำชมก็ได้

จากแนวคิด และหลักการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนข้างต้น สรุปเป็นกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้ดังนี้

1. กลยุทธ์การสร้างนโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยการให้ความสำคัญกับองค์การฐานรากของสังคม คือสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา ในฐานะแกนกลางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการรวมพลังจากการเชื่อมประสานทุกภาคส่วนของสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ตั้งแต่ระดับบุคคลเช่น ควรมีการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียน และการช่วยอบรมตักเตือนโดยผู้อาวุโส ระดับกลุ่มบุคคล เช่น การรวมตัวจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณลักษณะระดับองค์กร เช่น การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ด้านคุณลักษณะผ่านสื่อมวลชน การลดการเสนอข่าวความรุนแรง เป็นต้น

2. กลยุทธ์การปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยการบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน ทั้งนี้กระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม เขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น ๆ ต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมายวางนโยบาย และวางแผนการเสริมสร้างคุณลักษณะอย่างมีระบบ มีกลไกนำแผนสู่การปฏิบัติ และมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ เพื่อนำผลประเมินมาพัฒนาแผนงานในช่วงต่อไป พันธกิจที่สำคัญ คือ การดำเนินงานโดยความร่วมมือกับสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา องค์กรเอกชน มูลนิธิ และสถานอื่นในสังคมเพื่อประสานส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียน/สถานศึกษาสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ให้ได้ โรงเรียน/สถานศึกษาดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะที่สามารถขยายผลต่อไปได้

3. กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนอย่างมีระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการวิจัยสำรวจความต้องการจำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะ การวางแผนและการออกแบบกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ การดำเนินการตามแผนการพัฒนาคุณลักษณะ การติดตามกำกับผลการดำเนินงานตามแผนงานรวมทั้งการประเมินคุณภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และการนำผลประเมินไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแผนงานกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ

4. กลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization) ประกอบด้วยกลยุทธ์การสอดแทรกการเรียนรู้เข้าไปในการปฏิบัติงานจริง การจัดประชุมเกี่ยวกับอนาคตเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลาย การสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงอย่างต่อเนื่องสม่าเสมอและการสนับสนุนอย่างจริงจัง โดยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ

5. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างกระแสสังคมให้เกิดสำนึกสาธารณะ เชิดชูคุณธรรม จริยธรรม อันเกี่ยวเนื่องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน รวมทั้งการสร้างกระแสสังคมให้เกิดการเชื่อมประสาน เสริมหนุน และการขยายเครือข่ายองค์กรภาคีในด้านการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง

6 กลยุทธ์การวิจัยและการจัดการองค์ความรู้ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เช่น การวิจัยพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ และกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะ การวิจัยนำร่องเพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรมจริยธรรม หล่อหลอมให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านสถาบันทางสังคม การวิจัยเพื่อสืบค้นและจัดทำแผนที่นักเรียน/โรงเรียน/สถานศึกษาที่มีคุณลักษณะ

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (2541 : 112-114) ได้กล่าวถึง ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทยในอนาคตไว้ดังนี้

1. ด้านจิตใจและสังคม มีวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีจริยธรรม มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ร่วมในกระบวนการพัฒนา มีความเป็นไทยร่วมอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ด้านสติปัญญา คิดกว้าง คิดไกล ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รักการประดิษฐ์ค้นคว้า รู้เท่าทันวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

3. ด้านสุขภาพพลานามัย มีสุขภาพจิตดี เจริญเติบโตสมวัย ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยที่ป้องกันได้ ปราศจากสารพิษและสารเสพติด

4. ด้านการประกอบอาชีพ มีทักษะ คุณธรรม และเจตคติที่ดีต่อการประกอบสัมมาชีพ และสามารถสร้างและพัฒนาสัมมาชีพ

สุภาพ เครือเนตร (2542 : 21) กล่าวว่าการศึกษาที่จะสามารถพัฒนาชีวิตบุคคลได้สมบูรณ์ขึ้นเป็นบุคคลที่สังคมต้องการ จะต้องใช้เครื่องมือที่เป็นกระบวนการมาพัฒนาหลาย ๆ ด้านอย่างน้อย 3 ด้าน 3 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการพัฒนาจิตใจ ตามวิธีการของทางศาสนา จุดประสงค์ที่ต้องการคือ เป็นบุคคลที่มีวินัย คุณธรรม สติ สมာธิ ปัญญา

2. กระบวนการศึกษาเล่าเรียน โดยการเน้นการศึกษาเล่าเรียนด้วยตนเอง จุดประสงค์ที่ต้องการ คือ เป็นบุคคลที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ เพื่อนำความรู้มาพัฒนาตน

3. ด้านกระบวนการทำงาน ด้วยการให้ปฏิบัติงานจริงที่เหมาะสมกับวัย จุดประสงค์ที่ต้องการ คือ เป็นบุคคลที่มีนิสัยทำงานด้วยใจรัก เพื่อเป็นนักสร้างงาน สร้างผลผลิต ส่งเสริมเศรษฐกิจมั่นคง

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึง ลักษณะผู้เรียน ที่สถานศึกษาและสังคมควรปลูกฝัง มีดังนี้ (คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. 2543 : 12-17)

1. ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข

1.1 คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี คุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเกื้อกูล มีเหตุผล ใฝ่หาที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

1.2 คนเก่ง คือ คนที่มี สมรรถภาพสูง ในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถ ด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้าน ภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

1.3 คนมีความสุขคือ คนที่มี สุขภาพ ดีทั้งกายและจิตใจ เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงกับอัตภาพ

ส่วนเป้าหมายของการเรียนที่สมบูรณ์ จึงต้องทำให้ผู้เรียนเก่งตามศักยภาพของแต่ละคน ดี คือ ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด กตัญญู ใฝ่หาที่ มีสุข คือ สุขกายและสุขใจ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 7-12) ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เป็นตัวบ่งชี้ในการประเมินเด็กมีความสุขหรือไม่ โดยได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ด้านผู้เรียนไว้

12 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 1 มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์
ตัวบ่งชี้

1. มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้น
ของแต่ละศาสนา

2. ชื่อสัตย์สุจริต (และจรรยาบรรณในวิชาชีพสำหรับระดับอาชีวศึกษา)
3. มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
4. ประหยัดใช้สิ่งของและทรัพย์สินอย่างประหยัดและคุ้มค่าทั้งของตนเอง

และของส่วนรวม

มาตรฐานที่ 2 เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย

ตัวบ่งชี้

1. เคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่และร่วมกิจกรรมของครอบครัว

2. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. มีความรู้และปฏิบัติตนตามกฎหมายไม่เป็นปัญหาของสังคม และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาโรงเรียนและท้องถิ่น

5. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

มาตรฐานที่ 3 มีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ตัวบ่งชี้

1. รู้คุณค่าและสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

2. ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

3. ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

มาตรฐานที่ 4 มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

ตัวบ่งชี้

1. สามารถจำแนกประเภทข้อมูลเปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด

2. สามารถประเมินค่าความเชื่อถือของข้อมูล รู้จักพิจารณาข้อดี-ข้อเสีย ความถูก-ผิด ระบุเหตุ-ผล ค้นหาคำตอบ เลือกวิธีและมีปฏิภาณในการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างสันติและมีความถูกต้องเหมาะสม

3. มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้

มาตรฐานที่ 5 มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ตามหลักสูตร
ตัวบ่งชี้

1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์ กลุ่มวิชา/หมวดวิชาที่สำคัญตามเกณฑ์มาตรฐาน (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สังคมศาสตร์ คอมพิวเตอร์)

2. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารและทักษะการสื่อสารทางเทคโนโลยี

3. มีทักษะพื้นฐานการคิดคำนวณ

มาตรฐานที่ 6 มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้

1. มีความกระตือรือร้น สนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล

2. รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุดแหล่งความรู้ สื่อ และเทคโนโลยีต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน

3. สามารถสรุปประเด็นการเรียนรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้อง

มาตรฐานที่ 7 เห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรมที่ดีของไทย

ตัวบ่งชี้

1. รู้จักท้องถิ่น รักและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

2. มีความรู้ ความเข้าใจในภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะภูมิปัญญาของท้องถิ่นและนำมาใช้ได้

3. ชื่นชมและสืบสานศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นและของไทย

มาตรฐานที่ 8 รู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพดี

ตัวบ่งชี้

1. รู้ถึงความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ข้อดี ข้อด้อยของตนเอง และพยายามปรับปรุงตนเอง

2. เป็นตัวของตัวเอง มีความสนใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และให้เกียรติผู้อื่น
3. รู้กาลเทศะในการใช้คำพูด กิริยามารยาทและการแต่งกาย
4. สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทาง ตัดสอนใจ และแก้ปัญหาของตนเองได้

มาตรฐานที่ 9 มีทักษะในการทำงานรักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

ตัวบ่งชี้ที่ 9

1. สามารถวางแผนงาน ปฏิบัติตามแผน และบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ
2. ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน พัฒนางาน สามารถทำงานอย่างมีความสุข และภูมิใจในผลงานของตน
3. มีความสามารถในการจัดการ และทำงานเป็นกลุ่มได้
4. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

ตัวบ่งชี้

1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน
3. ร่าเริง แจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อน และบุคคลทั่วไป
4. รู้จักดูแลสุขภาพ และป้องกันตนเองจากอุบัติเหตุ

มาตรฐานที่ 11 ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา

ตัวบ่งชี้

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา
2. ไม่เสพติดสิ่งเสพติดและปลอดภัยจากสิ่งมอมเมา
3. ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา

มาตรฐานที่ 12 มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์

กีฬา

ตัวบ่งชี้

1. ร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ และกีฬา
2. มีความชื่นชมในด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ และกีฬา

3. มีลักษณะนิสัยด้านการออกกำลังกาย และกีฬา

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการประเมินผล มีองค์ความรู้ที่สมควรนำเสนอมีดังนี้

1. ความมีวินัยในตนเอง
2. ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. การรักการอ่าน

ความมีวินัยในตนเอง

1. ความหมายของวินัย

ราชบัณฑิตยสถาน (2544 : 756) ได้ให้ความหมายคำว่าวินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับปฏิบัติ

ธนพงศ์ มงคล (2544 : 16) วินัยนักเรียน หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสงบสุขในชีวิตแห่งตน และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความมีวินัย หมายถึง ความสามารถในการควบคุม บังคับตนเองให้การปฏิบัติตามคำสั่ง กฎเกณฑ์ หรือระเบียบข้อบังคับเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมมีความสงบสุข

2. ประเภทของวินัย

จากความหมายของวินัยข้างต้น จึงอาจแบ่งประเภทของวินัยได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

วินัยภายนอก หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งประพฤติปฏิบัติ โดยเกรงกลัวอำนาจหรือการถูกลงโทษ เป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าว ไม่มีความเต็มใจตกอยู่ในภาวะจำยอม ถูกควบคุม

วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อปฏิบัติสำหรับตนขึ้น โดยสมัครใจไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมจากอำนาจใด ๆ และข้อประพฤติปฏิบัตินี้ ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม

วินัยทั้งสองประเภทมีความสัมพันธ์กันกล่าวคือ วินัยภายนอกเป็นสิ่งที่จำเป็นในกรณีที่ต้องการเสริมสร้างปลูกฝังลักษณะวินัยอย่างใดอย่างหนึ่งโดยรวดเร็ว ทั้งนี้อาจใช้การออกกฎหมาย คำสั่งต่าง ๆ ให้บุคคลปฏิบัติตามวินัยภายนอกส่วนใหญ่จะกระทำเด็กและวัยรุ่นที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะอย่างเพียงพอต่อการมีวินัยหรือกระทำในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ทางวินัย สำหรับวินัยภายในนั้นเป็นผลต่อเนื่องจากวินัยภายนอก กล่าวคือเสริมสร้างวินัยประเภทนี้

จะใช้เวลาระยะยาวซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดกับบุคคลในวัยผู้ใหญ่ วินัยดังกล่าวเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะปรากฏติดตัวบุคคลนั้น ๆ ไปโดยตลอด วินัยภายในเป็นวินัยที่มีความสำคัญและต้องการให้เกิดขึ้นมากที่สุดสำหรับกลุ่มคนในสังคม

ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า วินัยมี 2 ประเภท คือ วินัยภายนอก และวินัยในตนเอง

3. คุณลักษณะของบุคคลที่รักษาระเบียบวินัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 146-157) ได้กล่าวถึงขอบข่ายผู้ที่รักษาระเบียบวินัย ไว้ว่ามีลักษณะดังนี้

3.1 พฤติกรรมการรักษาระเบียบวินัยภายนอก

3.1.1 การรักษาระเบียบวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหารให้ถูกหลักก่อนนำมารับประทานและสุขวิทยาภิบาลเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร เช่น ไม่รับประทานอาหารในที่ที่ไม่สมควร ไม่รับประทานมูมามาม ฯลฯ

3.1.2 การรักษาระเบียบวินัยในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย

3.1.3 การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการและสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น ถนน แม่น้ำ ลำคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามกฎและข้อบังคับของสถานที่นั้น ๆ

3.1.4 การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างวินัยเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติและมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัย เอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงระเบียบให้มีมาตรฐาน ควรแก่ความนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

4. พฤติกรรมการรักษาระเบียบวินัยภายใน ได้แก่ การแต่งกายและควบคุมท่วงทีกริยาวาจาและใจให้หมัดจงดงาม ด้วยการเว้นชู้ ประพฤติชอบทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้แก่ ระเบียบท่วงที ระเบียบกริยา ระเบียบวาจา

ที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คุณลักษณะของบุคคลที่มีระเบียบวินัย คือ การมีระเบียบวินัยในการบริโภคอุปโภค มีระเบียบวินัยต่อสถานที่และมีระเบียบวินัยในการปกครอง

สามารถสรุปคุณลักษณะมีวินัยที่มีผู้กล่าวตรงกันมาก คือการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่โรงเรียนหรือสังคมกำหนดขึ้นให้นักเรียนหรือบุคคลได้ปฏิบัติเพื่อความสงบสุข และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนและสังคม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วินัย คือลักษณะที่บุคคลแต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อย ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสังคม โดยมีจุดหมายเพื่อให้สังคมนั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นมีกรอบการพัฒนางานดังนี้

1. ด้านความขยันหมั่นเพียร

ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง การใช้ความพยายามอย่างสม่ำเสมอในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง รับผิดชอบ อดทน และมานะบากบั่น ไม่ทอดทิ้ง

ลักษณะของความเพียร มีดังนี้

1. เพียรหา เช่น หาความรู้ หาทรัพย์
2. เพียรรักษา คือการรักษาของที่มีอยู่มิให้สูญหายก่อนเวลาที่เหมาะสม เช่น การรักษาความดี การรักษาทรัพย์
3. เพียรละ คือการละทิ้งความชั่วทั้งปวงที่มีอยู่ เช่น ละความเกียจคร้าน ละความโลภ ละความหลง ละความโกรธ เป็นต้น

พฤติกรรมของผู้มีความขยันหมั่นเพียร มีดังนี้ต่อไปนี้

1. ตื่นนอนแต่เช้าทุกวัน
2. ทำงานที่ได้รับมอบหมายแล้วเสร็จตามที่กำหนดทุกครั้ง
3. ไม่จับจดล่าช้า เลี่ยงงาน เกียจงาน และผัดวันประกันพรุ่ง
4. ใช้เวลาว่างทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น อ่านหนังสือ ทำงานอดิเรก
5. มีความมานะ บากบั่น อดทนต่ออุปสรรค และความยากลำบากในการทำงาน
6. ช่วยเหลืองาน ให้ความร่วมมือในการทำงานของหมู่คณะ

กรมวิชาการ (2523 ก : 156) ได้ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรไว้ว่า หมายถึงความพยายามอย่างแข็งขัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงานที่ได้ปฏิบัติ สุพัตราสุภาพ (2525 : 25) ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และมีความมานะอดทน

กล่าวโดยสรุป ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความพยายามและตั้งใจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งหลายอย่างเป็นประจำปกติสม่ำเสมอไม่เกียจคร้าน ด้วยความภาคภูมิใจตามกำลังความรู้ความสามารถแห่งตน โดยมีเป้าหมายเพื่อความสำเร็จ ดังจุดมุ่งหมาย

ของหลักสูตร ประถมศึกษา 2521 (กรมวิชาการ. 2535 ก: 60) ในเรื่องของความขยันหมั่นเพียร เพื่อให้เห็นคุณค่าของความขยันหมั่นเพียร ชื่นชมคนที่มีความขยันหมั่นเพียรและประสบความสำเร็จในชีวิต มีนิสัย อดทน มีความรับผิดชอบ กล้าหาญเชื่อมั่นในตนเอง สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่ไม่ย่อท้อจนสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

2. อดทนอดกลั้น

ความอดทนอดกลั้นมาจากคำบาลีว่า ขนติซึ่งแสดงไว้ในหลักธรรมหลายแห่ง เช่น

1. ธรรมทำให้งาม 2 อย่าง ข้อ 4 ว่า ขนติ หมายถึงความอดทนอดได้ทนได้เพื่อบรรลุความดีงาม และความมุ่งหมายอันชอบ

2. ฆราวาสธรรม 4 ข้อ 3 ว่า ขันติ หมายถึงความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทานไม่หวั่นไหว มั่นใจจุดหมายไม่ทอดย

3. บารมี 10 หรือ ทศบารมี ข้อ 6 ว่า ขันติ หมายถึง ความอดทน ความทนทานของจิตใจ สามารถใช้สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจเหตุผลและแนวทางประเพณีที่ตั้งไว้เพื่อจุดหมายอันชอบไม้อำนาจกิเลส

4. ราชธรรม 10 หรือ ทศพิชราชธรรม ข้อ 9 ว่า ขันติ หมายถึง ความอดทนคือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายเพียงใดก็ไม่ทอดย ถึงจะถูกเขี่ยขยั้นเสียดสีอย่างใดก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณีกิจที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

ดังนั้นความอดทน อดกลั้น จึงหมายถึง ความทนทานของร่างกายและจิตใจในการทำงานทุกอย่างด้วยความเข้มแข็ง ขยัน หมั่นเพียร ใช้สติปัญญาควบคุมตนเองให้อยู่ในอำนาจเหตุผล ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์หรือถ้อยคำที่ทำให้เจ็บแค้นใจ

แนวคิด

ความอดทน อดกลั้น เป็นคุณธรรมที่สามารถฝึกให้เกิดขึ้นได้กับทุกคน ทำให้ชนะอุปสรรคแล้วช่วยให้ประสบความสำเร็จ คนที่มีความอดทน อดกลั้น ย่อมเป็นที่ชอบพอรักใคร่ของผู้อื่น ความอดทน จำแนกออกได้เป็น 4 ประเภทคือ

1. อดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก หมายถึง ความอดกลั้น ความทนทานต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย อันเนื่องมาจากโรคร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง ปวดฟัน เป็นไข้ เป็นต้น หรือได้รับอุบัติเหตุ ได้รับความทุกข์ทรมาน ก็สามารถอดทนสงบอยู่ได้

2. อดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยตรากตรำ หมายถึง การทนลำบาก ต่อความหนาว ความร้อน มุ่งประกอบกิจการงานทุกอย่างเพื่อการดำรงชีวิต เช่น การทำไร่ ทำนา

คำขाय รั้งข้าง ตลอดจนการประกอบอาชีพราชการทุกอย่าง ย่อมจะมีความเหนื่อยยาก ทรากตรำ ผู้ที่ขาดความอดทนจะไม่ประสบความสำเร็จได้เลย

3. อดทนต่อความเจ็บแค้นแห่งจิตใจ หมายถึง การอดทนต่อถ้อยคำที่เสียดแทงใจ เช่น คำสบประมาท คำด่า คำหยาบ คำกระทบกระเทียบเปรียบเปรย คำดูหมิ่นเหยียดหยาม ซึ่งก่อให้เกิดความแค้นใจ ความโกรธ สามารถทนทานต่อคำเหล่านั้นได้โดยมิได้โต้ตอบ หรือแสดงอาการว่าโกรธหรือไม่พอใจ คือไม่หวั่นไหวไปตามคำกล่าวนั้น ๆ

4. อดทนต่อกิเลส กิเลส หมายถึง เครื่องทำใจให้เศร้าหมองอันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทุกคนมีกิเลสด้วยกันทั้งสิ้น จะต่างกันก็อยู่ที่ว่าใครมีมาก ใครมีน้อยกว่ากันเท่านั้น ตัวกิเลสเหล่านี้ถ้าใครมีมากก็จะทำให้เกิดความเศร้าหมองมาก

คนที่มีความอดทนย่อมจะต้องเป็นคนที่มีความขยันหมั่นเพียร หนักเอา เบาสู้ ปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก หรืออุปสรรคใด ๆ แม้จะต้องเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ก็สามารถทนได้ไม่หวั่นไหวต่อความหนาวร้อนหรือหิวกระหายผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน ถ้าสืบดูประวัติแล้วจะเห็นว่าพื้นฐานเดิมจริง ๆ เขามีความอดทนขยันหมั่นเพียร ประหยัดอดออม ต่อสู้ความยากลำบากมาทั้งสิ้น

การรักการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะการเรียนรู้ทางภาษาที่ต้องอาศัยกระบวนการของความคิดและความเข้าใจสิ่งที่อ่าน ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของการอ่านไว้ดังนี้

นิลบล คงเกตุ (2540 : 19) กล่าวถึงความหมายของการอ่านในประเด็นที่คล้ายกันสรุปได้ว่าการอ่านเป็นกระบวนการรับสารที่ผู้รับสารต้องแปลความหมายในสัญลักษณ์ หรือตัวอักษรที่ผู้ส่งสารสื่อมาให้เข้าใจเพื่อให้นำผลที่ได้จากการอ่านไปใช้ประโยชน์ ดังนั้นการอ่านจึงเป็นกระบวนการทางสมองที่ผู้อ่านจะต้องฝึกให้เกิดทักษะ

สรุปได้ว่า การอ่านคือ การแปลความหมายของตัวอักษรออกมาเป็นความคิด และนำความคิดไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ดังนั้นหัวใจของการอ่านอยู่ที่การเข้าใจความหมายของคำ

นักวิชาการในต่างประเทศได้กล่าวถึง ความหมายของอ่านไว้เช่นกัน โดย (ฉลาด จันทรสมบัติ. 2550 : 56 ; อ้างอิงมาจาก Harris และ Hodges 1995 : 206-208) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการอ่านของนักวิชาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นพัฒนาการและความเคลื่อนไหวของการอ่านได้เป็นอย่างดี ซึ่งความหมายที่กล่าวไว้ใกล้เคียงกับความหมายที่

นักวิชาการของไทยสรุปไว้คือ ในช่วงตอนต้นของศตวรรษที่ 20 Ploto ให้ความหมายในเชิงประยุกต์กระบวนการให้เข้ากับสถานการณ์ สรุปได้ว่า การอ่านเป็นการจดจำตัวอักษรแต่ละตัว โดยอาศัยอวัยวะในการรับรู้คือตาและหู เพื่อรับรู้ค่า ความหมายแล้วผู้อ่านจะเกิดประสบการณ์ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ต่อไป ความหมายดังกล่าวยังเป็นแง่มุมที่ไม่กว้างขวางและครอบคลุมนัก ในช่วงต่อมามีการให้ความหมายของการอ่านโดยผนวกความเข้าใจและกระบวนการในการอ่านเข้ามาด้วย

จากคำจำกัดความข้างต้นสามารถสรุปความหมายของการอ่านได้ว่าการอ่านหมายถึงกระบวนการรับสารที่มีผู้รับสารจะต้องแปลสัญลักษณ์หรือตัวอักษรให้เกิดความเข้าใจ ผู้อ่านจะต้องมีความสามารถทั้งทางด้านจิตวิทยาการอ่าน และภาษาศาสตร์เพียงพอที่จะดึงสารออกมาได้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ความสำคัญของการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับนักเรียนทุกระดับชั้นเพราะการอ่านจะช่วยพัฒนาความรู้ สติปัญญา และความคิดช่วยให้ผู้อ่านสามารถรอบรู้ทันต่อเหตุการณ์ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้หลายท่านดังนี้

นิตยา ประพฤติกิจ (2538: 40) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้ว่า “การอ่านเป็นพื้นฐานที่สำคัญอย่างมากในการศึกษาทุกสาขาวิชา เด็กที่อ่านเก่งแล้วมักจะมีสัมฤทธิ์ผลในทุกด้าน” ดังนั้นหากอ่านเข้าใจ รู้เรื่อง นักเรียนจะสามารถเลือกสิ่งที่ดี ถูกต้อง เหมาะสม และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ สำหรับศิริพรรณ สายหงส์ (2546: 60) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่าน สรุปได้ว่า การอ่านทำให้ผู้อ่านเกิดภูมิปัญญา และการเปิดโลกกว้างให้กับเด็ก รวมทั้งเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับเด็กได้อีกด้วย เช่นเดียวกับความคิดของ

สุจินต์ ศิริภักดิ์ (2538 : 78) ที่ให้ความสำคัญของการอ่านสรุปได้ว่านักเรียนที่สามารถอ่านได้ชัดเจนและถูกต้อง จะช่วยพัฒนาให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาไทยซึ่งเป็นการรักษาสมบัติของชาติให้คงอยู่สืบไปแล้วการอ่านยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ขยายความรู้ ประสบการณ์เพิ่มขึ้นอย่างลึกซึ้ง

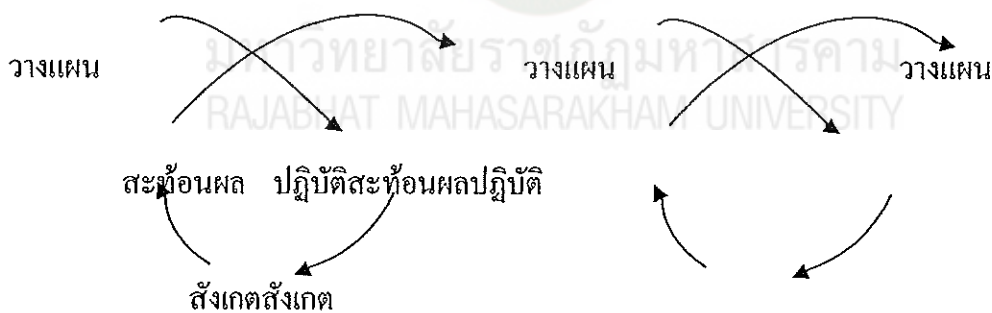
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory action research : PAR)

แนวคิด

ในการแก้ไขวิจัยเพื่อแก้ปัญหาโดยทั่วไปแล้วไม่ว่าจะเป็นตัวปัญหา ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่อยู่กับตัวปัญหาตลอดจนผู้ที่ถูกวิจัย จะถูกกำหนดโดยผู้วิจัยเท่านั้นไม่มีโอกาสได้พูดได้

แสดงความคิดเห็นหรือได้สะท้อนสภาพความเป็นจริงที่เขากำลังเผชิญอยู่ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นการวิจัยที่แตกต่างไปจากวิจัยทั่วไปเหล่านั้น เพราะแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR)คือการพูดแทน คิดแทน ทำแทนพวกเขาเหล่านั้น และมีหลักการสำคัญ ๆคือ จะทำอย่างไรจึงทำให้ผู้ที่อยู่กับปัญหาหรือเผชิญกับปัญหาเป็นผู้มีบทบาทหลักในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุแห่งปัญหาเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ ค้นหาแนวทางปฏิบัติ และแก้ปัญหาได้จริงให้เขาระดมทุกอย่างภายในภายนอกชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรมาใช้แก้ปัญหา ให้เขาเรียนรู้การแก้ปัญหาแบบทำไปเรียนรู้ไป โดยผู้วิจัยเปลี่ยนมาเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างกระบวนการนี้ให้เกิดขึ้น (Participatory action research : PAR)เกิดจากการเอาแนวคิด 2 ประการ ต่อไปนี้ มาผสมผสานกัน คือ

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ(action research : AR)ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยได้เลือกกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เขาเห็นว่าดี เหมาะสม ตามความรู้ความเข้าใจของผู้วิจัยมาดำเนินการปฏิบัติเพื่อทดลองกับผู้วิจัย และประเมินว่าใช้ได้หรือไม่ มีความเหมาะสมและเป็นจริงเพียงใด โดยใช้หลักการและแนวคิดของเคอร์ตเลวิน (Kurt Lewin) (1946) ซึ่งเลวิน อธิบายว่าการวิจัยปฏิบัติการเหมือนกับการดำเนินงานในลักษณะของการหมุนรอบตัวเป็นชั้น ๆ เจาะลึกเข้าไปแบบเกลียวสว่าน (Spiral) ประกอบด้วยการวางแผน (Plan) การปฏิบัติการ (A) การสังเกต (Observe) และการสะท้อน (Reflect) ผลการปฏิบัติดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 เกลียวของการวิจัยปฏิบัติการดัดแปลงจาก : Kurt Lewin

ในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการ ไม่จำเป็นต้องเริ่มที่ขั้นวางแผนเสมอไป บางครั้งคณะผู้วิจัยอาจจะมีการวางแผนการปฏิบัติเรียบร้อยแล้ว (ซึ่งได้มาจากการศึกษางานที่ทำอยู่) ก็เริ่มด้วยการปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่ 1 ของการดำเนินงานบางกลุ่มอาจมีข้อมูลจากงานที่ทำอยู่แล้ว อาจจะเริ่มปฏิบัติงานวิจัยในขั้นของผู้สะท้อนเพื่อที่จะกำหนดแผนการปฏิบัติต่อไป อย่างไรก็ตาม

ตามส่วนใหญ่จำเป็นจะต้องเริ่มที่การสะท้อน เพื่อที่จะกำหนด หรือการวางรูปแบบการปฏิรูป สถานการณ์ ซึ่งใช้เป็นแนวทางการกำหนดแนวคิดที่สนใจร่วมกัน (Thematic concern) อัน เป็นพื้นฐานของการวางแผนและการปฏิบัติงานต่อไป (ส. วาสนา ประมวลพจนานุกรม, 2538 : 15)

2. การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research : PR) เป็นการวิจัยที่ผู้วิจัย เป็นผู้กำหนดปัญหา และผู้ทางการแก้ปัญหา เป็นผู้ตัดสินใจและยืนยันเจตนาารมณ์ที่จะแก้ปัญหา เหล่านั้น ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกชั้นตอนเป็นสิ่งที่ผู้ถูกวิจัย ร่วมรับรู้และใช้ประโยชน์ด้วย กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างผู้วิจัยกับผู้ถูกวิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ การวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ข้อมูลที่ได้จะมีความชัดเจน สะท้อน ความคิดอ่าน นิสัยใจคอ ความต้องการ และแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้ถูกวิจัยได้ ความหมาย

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง เช่น “Investigation action research” (IAP) “Research participative” หรือ “Research action” เป็นต้น บางที่เรียก “Collaborative action research” แต่ไม่ว่าจะเรียกว่าอย่างไรนี้แห่งความหมาย ก็คล้ายกัน (พันธุทิพย์ รามสูตร, 2540 : 24) และจากแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการ และการ วิจัยแบบมีส่วนร่วม ดังกล่าวข้างต้นนั้น เมื่อนำมารวมกันเป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research : PAR) จึงหมายถึง การวิจัยที่ผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยได้มีโอกาส กำหนดปัญหา วางแผน ปฏิบัติการแก้ปัญหา สังเกตการณ์และสะท้อนผลการปฏิบัติงาน ร่วมกัน เป็นวิธีการที่ผู้ถูกวิจัย หรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยคือ มีส่วนร่วมใน การช่วยให้ข้อมูล ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนช่วยวิธีแก้ปัญหา วางแผน หรือปฏิบัติการ แก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ กล่าวคือ มีส่วนร่วมตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล (สุภางค์ จันทวานิช, 2540 : 34) หรือ หมายถึง กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาปัญหาหรือกระทำร่วมกัน กับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการนำเสนอผลและการอภิปราย ผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของคนที่อยู่กับปัญหา (Problems people) ค้นหาที่ตนเองมีอยู่ ร่วมกับนักวิชาการ เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนเคยเป็นประชากรที่ถูกวิจัยกับบทบาท เปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัย โดยการมีส่วนร่วมนี้จำเป็นต้องมีตลอดกระบวนการวิจัย (พันธุทิพย์ รามสูตร, 2540 : 12) หรือ หมายถึง การทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิก ในชุมชน ทำการศึกษาชุมชน เน้นการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อค้นหาศักยภาพ ปัญหา แนวทาง แก้ปัญหาด้วยการวางแผน ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ประเมินงานเป็นระยะเพื่อปรับเปลี่ยน แผนการดำเนินให้สามารถบรรลุผู้กระทำเป้าหมาย (บุญนาถ ติวกุล, 2540 : 5) ซึ่งเป็น

กระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกระทำ แต่เป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย

กล่าวโดยสรุปแล้ว การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชนเข้ามามีบทบาทโดยกระทำร่วมกับผู้วิจัยผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอและการอภิปรายผลการวิจัย ลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาแนวคิดและความหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ผ่านมา อาจทำให้ภาพของการวิจัยดังกล่าวยังไม่ชัดเจนนัก ดังนั้น เพื่อให้ผู้ศึกษาเห็นภาพของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมลักษณะความสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่นักวิชาการต่าง ๆ เสนอแนะไว้ มาเสนอให้ทราบดังต่อไปนี้

พันธุทิพย์ รามสูตร (2540 : 16) ได้เขียนหนังสือการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม และได้กล่าวถึงลักษณะเด่น 10 ประการของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังต่อไปนี้

1. เป็นการสร้างความรู้ (produce knowledge) โดยการผสมผสานระหว่างความรู้จากนักวิชาการกับความรู้พื้นบ้าน เป็นการเรียนรู้ร่วม (co-generative learning) ระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย

2. รูปแบบความรู้ที่ได้จากการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interactive) และสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งเป็นวิถีชีวิตเป็นปฏิสัมพันธ์ที่รวบรวมเอาความอยากรู้อยากเห็นเข้ากับความคิดที่กว้าง ความผจญภัย เข้ากับการผจญภัยสิ่งใหม่ เป็นความต้องการที่จะส่งเสริมความรู้แก่ตนเองโดยผ่านวิธีใหม่ ความรู้ที่เกิดขึ้นไม่ใช่เกิดจากการเรียนแต่เกิดจากการปฏิบัติ เป็นการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและการทำงานอย่างเป็นระบบ ที่นำไปสู่รูปแบบความคิดที่ยืดหยุ่นมาก

3. แก่ความเข้าใจกันนั้นยังไม่พอ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังไม่พอ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังลงมือกระทำให้ความเข้าใจกันนั้นออกมาเป็นรูปธรรมเป็นความจริง (Act to transform reality) ดังนั้น จังหวะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการสะท้อนความคิด ลงมือปฏิบัติ และสะท้อนความคิด แล้วลงมือปฏิบัติไปเช่นนั้น (Reflection action reflection action) จึงเท่ากับการทบทวนความคิด และสะท้อนความคิดของตนเองแล้วนำไปลงมือปฏิบัติ เป็นการชี้นำการปฏิบัติ ที่ทำให้บุคคลตระหนักถึงการที่ตนเองเป็นที่พึ่งแห่งตนหรือตนชี้นำตนเอง

4. การลงมือปฏิบัติความรู้ หรือการใช้ความรู้ลงสู่การปฏิบัติ (practical) เป็นลักษณะเด่นของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประการหนึ่ง ที่เน้นการขุดประเด็นปัญหาที่สำคัญและความเป็นจริงของท้องถิ่น เป็นการให้การศึกษาแก่คนในท้องถิ่นที่เน้นความรู้ที่เป็น ทฤษฎีและการวิเคราะห์วิจารณ์

5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จ (inclusive) ที่ใช้ที่ใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการสร้างความรู้จากวิธีการและความรู้ที่มีอยู่ โดยไม่พยายามแยกหรือจำกัดขอบเขตสิ่งใด ทุกความคิดเห็นจำได้การรับฟังและยอมรับ เป็นการให้โอกาสทุกคนได้เรียนรู้ (Learning for all) ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของการวิจัยแบบนี้

6. กระบวนการทางการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นสิ่งมีชีวิตตน ชีวิต รูปร่าง (Organic) เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่มีเวลาจำกัด เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่มีเวลาจำกัด เป็นรูปแบบเปิดที่ไม่สามารถกำหนดแผนการไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่มี ทฤษฎีตายตัว ไม่มีกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ หรืออุดมการณ์เป็นกรอบกำหนด

7. สร้างความตระหนักถึงความเป็นตัวของตัวเอง (Self-awareness) การสร้างความตระหนักในคนให้เกิดขึ้นกับประชาชนนั้น จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการของการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะช่วยให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตัวเองและมีพลังที่จะให้ความชุ่มชื้นแก่ชีวิตของตนเองและผู้อื่น พลังนี้จะทำให้ทุกคนต่อสู้ดิ้นรนเพื่อชีวิตที่ดีกว่า รู้คุณค่าประสบการณ์ของตน มีความเชื่อมั่นและกล้าที่จะให้ คุณค่าที่จะให้ประสบการณ์ของผู้อื่น การให้เกียรตินับถือซึ่งกันและกันจะเกิดขึ้นผ่านทางการ ร่วมมือ ความใส่ใจที่มีให้แก่กัน และผ่านความรัก ความอาทร

8. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะช่วยสร้างสังคมนิเวศน์ (Ecological society) ที่คนในสังคมมีการพึ่งพาอาศัยกันเลิกล้มระบบเจ้านายสร้างความผสมผสานกลมกลืน ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ให้เกิดขึ้นใหม่

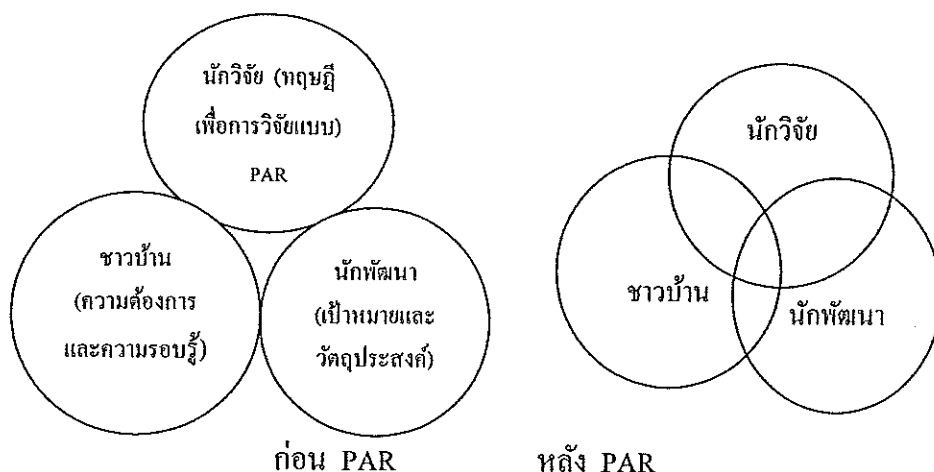
9. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการมองอนาคต (Future oriented) ดังนั้นนักวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะต้องรู้จักวิธีสร้างฉากสำหรับการเรียนรู้ในชุมชน การจัดการในลักษณะที่ไม่มีการจัดทำ โปรแกรมล่วงหน้าทำให้เกิดการช่วยตัวเองของชุมชน การสร้างแนวทางสำหรับการกระทำแนวทางปฏิบัติไม่เคยมีอยู่ก่อน ทบทวนการปรับเปลี่ยน การปรับปรุงระบบที่เขาเป็นสมาชิกอยู่

10. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเสริมสร้างศักยภาพให้ มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะจัดการเรื่องต่าง ๆ ในสังคมของเขาได้

วิโรจน์ สารรัตน์ (2546 : 23) ได้เปรียบเทียบการวิจัยแบบเดิมว่าคล้ายคลึงกับรูปแบบการบริหารที่ใช้อยู่เดิม โดยเฉพาะในประเด็นที่ผู้บริหารจะแสดงตนเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ดี และกล่าวถึง การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ว่าเป็นเทคนิคการวิจัยที่มีการวิจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. เปลี่ยนจากบนสู่ล่าง (Top- down approach) เป็นแบบล่างขึ้นบน (bottom- up approach)
2. เปลี่ยนบทบาทจากผู้ถูกวิจัย จากผู้ถูกกระทำ (Passive) เป็นผู้ถูกกระทำ (Active) หรือ ผู้ร่วมกระทำ (Participant)
3. เปลี่ยนวิธีการวิจัย จากการวิจัยพวกเขา (On them) เป็นการวิจัยโดยพวกเขา (By them) กล่าวคือ ผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการทำวิจัยทุกขั้นตอน ทั้งเป็นผู้ตัดสินใจ ผู้ปฏิบัติ และผู้ร่วมได้รับผลจากการปฏิบัตินั้น
4. เปลี่ยนบทบาทของวิจัย จากการเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ดีจากภายนอก (Outside expert) กลายเป็นผู้ร่วมวิจัยที่เสมอภาคกัน
5. เปลี่ยนจุดมุ่งหมายในการวิจัย ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อทำความเข้าใจ หรือเพื่อความรู้ในปรากฏต่าง ๆ ที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย และคาดหวังว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนอย่างต่อเนื่องจากควมมีพันธะผูกพันและการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้น

จากการศึกษาแนวคิด ความหมาย และลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พอสรุปได้ว่า ในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่มีผู้เกี่ยวข้องอยู่อย่างน้อย 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายแรก คือ ชาวบ้าน อันประกอบด้วยแกนนำ กลุ่มผู้ที่อยู่อาศัยกับปัญหา ฝ่ายที่สอง นักพัฒนาที่มีภารกิจในชุมชน ทั้งที่มาจากหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานพัฒนาเอกชน หรือองค์กรศาสนา การกุศลต่าง ๆ ฝ่ายที่สาม คือนักวิชาการที่เป็นนักวิจัย ผู้ที่ต้องการแสวงหาองค์ความรู้แบบใหม่ เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน (สิทธิธัญ ประพุทธนิติสาร. 2547 : 120) ซึ่งในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น ผู้วิจัยต้องถือว่า ผู้ถูกวิจัย หรือชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนในองค์การเป็นผู้ที่อยู่กับข้อมูลอยู่กับความจริง เป็นผู้รู้ดีเท่ากับผู้วิจัย หรือมากกว่าด้วยซ้ำไป ปัญหาของชาวบ้านจึงเริ่มจากชาวบ้าน ไม่ใช่สมมติฐานของผู้วิจัย หรือนักพัฒนาฝ่ายเดียว แต่ทั้งสามฝ่ายควรมีบทบาทในการร่วมกำหนดปัญหาและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย นักพัฒนา และชาวบ้าน หรือผู้ถูกวิจัย ก่อนและหลังการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ ดังภาพที่ 3 (สุภาภรณ์ จันทรานิช. 2540 : 19)

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา นักวิจัยและชาวบ้าน ก่อนและหลังเรียนแบบPAR

จากภาพที่ 3 วงกลมแต่ละวง คือ โลกทัศน์ หรือวิธีการมองปัญหาของคนแต่ละกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย โลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายต่างกันไปตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือ หลังจากเข้าสู่กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว คนทั้งสามกลุ่มจะมี “โลกทัศน์ร่วม” และความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของการพัฒนา (สุภางค์จันทรานิช. 2540 : 19)

ขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การที่ผู้วิจัยจะนำเอาระเบียบวิธีของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปปรับหรือประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาร่วมกับชุมชนนั้น ควรปฏิบัติตามขั้นตอนที่นักวิชาการเสนอแนะไว้ ดังที่จะเสนอต่อไปนี้

พันธุ์ทิพย์ รามสูตร (2540 : 4) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ว่ากระบวนการการวิจัยปฏิบัติการอย่าง (แบบ) มีส่วนร่วมนี้ ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. การเตรียมชุมชน เพื่อที่จำให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยในระดับที่เสมอภาค ในทุกขั้นตอนจึงต้องมีการเตรียมชุมชนก่อน โครงการวิจัยจะเริ่มในแง่ต่าง ๆ เช่น การสร้างบูรณาการของชุมชน การส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน การจัดลำดับของปัญหา การเลือกผู้แทน ผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นต้น

2. อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน ในฐานะเป็นนักวิจัยจากท้องถิ่น ให้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้นำที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่น การจัดองค์การ ชุมชนรูปแบบของผู้นำ การสนับสนุนและมนุษยสัมพันธ์

3. กำหนดรูปแบบการวิจัย ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการวิจัย เช่น การแตกปัญหาทั่วไปที่ชุมชนเลือกแล้วลงเป็นปัญหาย่อย ๆ ที่สามารถจะทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาได้ทีละส่วนต่อไปก็กำหนดวิธีการที่จะรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ เครื่องมือที่จะใช้ ผู้ที่จะทำให้คำตอบหรือให้ข้อมูลรวมทั้งขนาดของตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การกำหนดรูปแบบคำถาม และวิธีถาม ฯลฯ

4. ลงมือเก็บข้อมูล โดยผู้ที่ได้รับการอบรมวิธีการเก็บข้อมูลมาแล้ว

5. ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันทำการประมวลผลและสรุปข้อมูล ให้ข้อสังเกต หรือข้อวิจารณ์สิ่งที่พบ วิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงได้ข้อมูลเช่นนั้น เขียนสิ่งที่พบอย่างกว้าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะประกอบ

6. หาหรือผลการค้นพบกับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเสนอกลับคืนต่อชุมชน ให้มีโอกาสดูตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้องตลอดจนทำการวิเคราะห์สรุปประเด็น หรือชี้แนะแก่ทีมวิจัย กระบวนการหาหรือนี้อาจทำในรูปของการแสดงบทบาทสมมติ การประชุมกลุ่ม หรือวิธีการอื่น ๆ เช่น จัดแสดงข้อมูลในรูปของกราฟแบบต่าง ๆ ในที่สาธารณะ หรือที่ชุมชนของชุมชน และกระตุ้นให้มีการออกความคิดเห็น การแสดงออกถึงความรู้สึกของชาวบ้าน การประเมินท่าทีและปฏิกิริยาต่อข้อมูลของชุมชน ที่รวบรวมได้จากกระบวนการวิจัย ตลอดจนการอบรมที่วางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้

7. วางแผนชุมชน โดยการอบรมที่วางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้ รวมทั้งความสามารถในการจัดองค์กรชุมชนด้วย โครงการที่ทีมวางแผนเขียนนี้ จะต้องนำมาปรึกษาหารือกับชุมชน ให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรองก่อนนำไปเสนอเพื่อขอทุนสนับสนุนต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง

8. นำแผนไปปฏิบัติ โดยการระดมทรัพยากร ทั้งบุคคลและชุมพลัง ตลอดจนองค์กรประชาชนต่าง ๆ ในชุมชน มาร่วมในปฏิบัติตามแผนที่จัดวางขึ้นจากข้อมูลที่เป็นผลจากการศึกษาร่วมกัน โดยทีมนักวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น

9. ติดตาม กำกับและประเมินผลในชุมชน โดยทีมนักวิจัยและชุมชนร่วมกัน จากการศึกษาเกี่ยวกับวงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้น สรุปได้ว่า ผู้เกี่ยวข้องในวงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีอยู่ 3 กลุ่มคือ 1) ชาวบ้าน หรือสมาชิกในชุมชน / องค์กร 2) นักวิจัยซึ่งเป็นตัวแทนของนักวิชาการ และ 3) นักพัฒนา ซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายรัฐบาล องค์กรเอกชน บุคคลกลุ่มแรกเป็นกลุ่ม “คนใน” และกลุ่มคนที่สองเป็น “คนนอก” โดยที่ดำเนินวงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีปฏิบัติอยู่ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 เป็นโครงการวิจัยของชุมชน หน่วยงาน หรือองค์กรที่พัฒนาขึ้นแก้ปัญหาเอง รูปแบบที่ 2

เป็นโครงการของนักวิชาการ /นักพัฒนาที่ได้ไปสัมผัสกับปัญหาในชุมชนหน่วยงาน หรือองค์กรนั้นมาเป็นเวลาพอสมควรแล้วจึงพัฒนาใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสำหรับ การวิจัยครั้งนี้ เป็นโครงการวิจัยที่หน่วยงานพัฒนาขึ้นเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานเอง ดังนั้น จึงเป็นการนำเอาวงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 มาปรับใช้ ซึ่งผู้วิจัยนำมาเสนอรายละเอียดของกิจกรรม และอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการ ดังภาพที่ 4

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 4 หลักการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ของ ฉลาด จันทรสมบัติ (2550 : 87)

การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning)

การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ฉลาด จันทรสมบัติ (2550 : 1-6) กล่าวว่า
การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ นำไปสู่การมีส่วนร่วมของคนกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งมี
องค์ประกอบดังนี้

1. การทำงานให้บังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรและของแต่ละบุคคล
ทั้งหมดนั้นคือประสิทธิผลซึ่งเป็นชุมชนนักปฏิบัติในลักษณะอาสาสมัคร
  2. การทำงานและคัดเลือกระเด็นปัญหา สถานการณ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ
ปัญหา และเป็นปัญหาส่วนหนึ่งของมัน
  3. การทำงานที่ถูกต้องเหมาะสมในเรื่องใหม่ ๆ มักจะเริ่มจากการเปลี่ยนแปลง
ของสถานการณ์
  4. การก่อเกิดและประโยชน์ เป็นผลเนื่องจากการให้ข้อมูลย้อนกลับและการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มสมาชิก
  5. จุดสำคัญของการเรียนรู้ ไม่ใช่เสมอไปในประเด็นที่นำไปสู่การเจรจา แต่ก็
เช่นกันชีวิตมนุษย์มีการเรียนรู้ด้วยตัวเอง นี่คือหัวใจของการพัฒนา การเข้าใจในการเรียนรู้
ในสิ่งที่เราสามารถทำได้และสอดคล้องกับบริบท (สถานการณ์)
  6. การสร้างความตระหนักของกลุ่มกิจกรรมและการพัฒนาประสิทธิภาพคือ
ช่องทางการปฏิบัติของทุกคน
  7. การเตรียมการให้เกิดความสมดุลที่จะส่งเสริมสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่
ท้าทายทั้งบุคคลและคนอื่น ๆ ทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
- กลุ่มที่เตรียมการที่ดีจะต้องมีผู้อำนวยความสะดวก (มีที่ปรึกษา) ซึ่งมีบทบาทสำคัญ
ในการให้คำแนะนำช่วยเหลือทั้งบุคคลและกลุ่ม ทำให้งานมีชื่อเสียงและพัฒนาทักษะที่จำเป็น
สำหรับทีมงาน

การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ คือ แนวทางใหม่ของการเรียนรู้ด้วยการประยุกต์ เป็น
ความคิดรวบยอดที่ธรรมดา ที่เรียนรู้โดยการกระทำจากสิ่งที่อยู่รอบตัวเราประกอบด้วยสิ่งที่
ธรรมดา ได้แก่ การเรียนรู้โดยการกระทำจากข้อมูลที่อยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ ของผู้คนที่ได้แบ่งปันกัน
การแสดงความคิดเห็นในหัวข้อธรรมดา เป้าหมายหรือความต้องการเรียนรู้ กลุ่มนี้ เรียกว่าพวก
เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ทำงานเพื่อแก้ปัญหาตามประเด็น และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน
การประชุมสม่ำเสมอประมาณเดือนละ 1 ครั้งเพื่อเห็นความก้าวหน้า แก้ไขปัญหาข้อโต้แย้งต่าง ๆ
คู่หนทางในอนาคตที่ดี มีการระดมพลังสมองในที่ ตามหัวข้อทางเลือก นำไปสู่การประยุกต์

ใช้ หรือข้อเสนอแนะให้แต่ละคนได้ปรับปรุงวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่มีประสิทธิภาพ เน้นการทดลองในสิ่งใหม่ ๆ และการประเมินผลลัพธ์

การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ เป็นงานพื้นฐานและอาจจะมีประโยชน์ สำหรับการประยุกต์ใช้หัวข้อที่แคบ ๆ และตรงประเด็น อย่างไรก็ตาม ชุมชนนักปฏิบัติไม่ได้ถูกคาดหวังหรือกระตุ้นให้เป็นชิ้นงานที่ใหญ่โต โครงการงานพื้นฐาน เป็นต้น การปฏิรูประบบการตรวจสอบความหมาย หรือนโยบายเมืองสูงเพื่อชุมชนนักปฏิบัติตระหนักถึงความต้องการโครงการหลักมันควรจะเป็นแนวทางของโครงการที่มีความเป็นไปได้ เพื่อนำสู่การบรรลุเป้าหมาย

การกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติที่ก้าวหน้าขึ้นด้วยการอภิปรายในทีมงานที่พัฒนาความต้องการของงานให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ซึ่งขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ สมาชิกที่รวมตัวกันอาจไม่ใช่ทุกคน ซึ่งจะถอดคอกและพัฒนางานตามความต้องการ แต่ควรจะเริ่มจากความต้องการที่ตรงกัน มันจะมีความสำคัญ เมื่อกลุ่มมีความเข้าใจในการพัฒนาที่ตรงกันทั้งตัวบุคคลและกลุ่ม และทุกคนต้องพัฒนาเป็นของกลุ่มทั้งหมด กลุ่มการเรียนรู้ที่เหมาะสมมีประมาณ 5-8 คน มีการอภิปรายด้วยการนั่งประชุม บทบาทหน้าที่ของบางคนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการประชุมกลุ่ม การตั้งคำถามให้กับผู้มีส่วนร่วมและถือเป็นคนสำคัญในการเรียนรู้ การประชุมที่มีความหมาย ความสำเร็จของสาขา ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะนำไปสู่งานของกลุ่ม

การวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Planning Together)

จุดเริ่มต้นของสำนักงาน คือ การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติด้วยหลักการในลักษณะประชุมเชิงปฏิบัติการ นิยามงานดีเด่นเพื่อใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ ช่วยเหลือให้เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมและช่องทางในการปฏิบัติงานที่อยู่หน้างาน การสร้างวิสัยทัศน์ด้วยการประชุมปฏิบัติการทำให้เกิดเวลาและกิจกรรมที่เหมาะสม

1. การพัฒนาบุคคลด้วยการเรียนรู้จากแผนและภาพของงานที่ง่าย ๆ ที่นำไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติที่ก้าวหน้าขึ้น

2. การประกาศจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมสำหรับสมาชิกการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ต้องนิยามงานดีเด่นที่สามารถกระทำได้ในระดับกลาง แผนระยะสั้น ซึ่งสามารถนำไปสู่การกระทำได้และบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ในการส่งเสริมการก่อตั้งกลุ่มสมาชิก จะบอกให้ทุกคนได้รู้วัตถุประสงค์ที่จะไปให้ถึง หรือส่วนใหญ่ต้องวัดผลด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างไร

3. โอกาสของงานที่มีชื่อเสียงถูกประยุกต์ จากแนวคิดใหม่และการเรียนรู้ จัดพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

4. บทนำในการปฏิบัติของสะท้อนผลและการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง จะรักษาไว้ด้วยการเรียนรู้และความก้าวหน้า

5. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบของขั้นตอน จะทำให้ดีและเกิดความสำเร็จ ด้วยการปรับปรุงรูปแบบและการคาดการณ์ในอนาคต

การปฏิบัติ (Doing)

เวลาที่ใช้ไปกับการทำงานที่ทำหายบนขอบข่ายงานที่ปฏิบัติ สมาชิกในกลุ่มได้ตั้งระบบการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติในเวลาที่เหมาะสมด้วยการประยุกต์ใช้วิธีการใหม่ ๆ มีการทดสอบใหม่ ๆ อยู่ระหว่างแนวความคิดกับการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ผ่านการประชุม เรื่องเล่า ถือเป็นวัตถุประสงค์ของงาน การตั้งคำถาม ปัญหา โครงการและประเด็นในการทำงานร่วมกัน ผลสรุปสามารถกล่าวอ้างถึง โครงสร้างและสถานที่

1. การกล่าวอ้างถึงแผนปฏิบัติซึ่งเป็นการพัฒนาระหว่างการจัดทำแผนในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

2. ก่อนดำเนินงาน การสะท้อนผลด้วยความคิด ผลกระทบจากการปฏิบัติ ถ้ามีความเป็นไปได้ การจัดเก็บข้อมูล ได้จากการเรียนรู้จริงตามเหตุผล

3. การปฏิบัติ มีการทดลองและปรับปรุงแผนได้เหมาะสม ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ปฏิบัติเป็นประจำ แต่ด้วยค่าใช้จ่าย การลงทุนในแผนปฏิบัติการ ถือเป็นการลงทุนก่อนการปฏิบัติ

4. ในเชิงประสิทธิภาพสามารถมองเห็นได้ในประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจซึ่งเราสามารถสังเกตได้

5. เขียนเรื่องราวตามที่สังเกตเห็นได้ตามความสมเหตุสมผล สถานที่สร้างความรู้ โอกาสในการเรียนรู้ โดยการสะท้อนผลจากที่ได้สังเกตทั้งสถานที่และโอกาสในการเรียนรู้และมีทั้งความลึก กว้าง จากการประชุม

การสะท้อนผล (Reflecting)

หลักเกณฑ์ของสมาชิกในการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติมีการสะท้อนผลตามวัตถุประสงค์ ส่วนใหญ่ตั้งตามประเด็นของงานเวลาที่เหมาะสมสำหรับงานที่ทำหายเพื่อตรวจสอบสมมุติฐานการสำรวจทางเลือกใหม่ ๆ ตามแนวคิดในการแก้ไขปัญหา แผนปฏิบัติมีไว้สำหรับปฏิบัติ ดังนั้นโอกาสที่จะทำให้สมาชิกมีผลสำเร็จจากประเด็นพิเศษและทำหาย คืองานที่ทุกคนชื่นชอบ จะดียิ่งขึ้น เมื่อวิถีคิดถูกส่งเสริมให้ทุกคนได้ปฏิบัติร่วมกัน

1. การสะท้อนผลตามแผน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกลางในการทำให้เห็นก้าวหน้า เกณฑ์คุณภาพขั้นสูง เวลา 30 นาทีสำหรับการสะท้อนผลของแต่ละบุคคล คือ บทสรุปของการสะท้อนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ

2. ผู้อำนวยการความสะอาด จะเป็นบุคคลสำคัญทำให้มีการเล่าเรื่อง การสกัดขุมความรู้ตามประเด็นต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นผู้เชี่ยวชาญในการปฏิบัติให้เกิดชุดความรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing)

องค์ความรู้ใหม่ ทักษะ และประสบการณ์ สามารถแลกเปลี่ยนได้กับภายนอก ตามประเด็นการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติที่ตั้งขึ้น โดยบุคคลและทีมงาน ถือเป็น การเพิ่มมูลค่า สำหรับประสบการณ์ การจัดเก็บความรู้ที่มีสร้างขึ้น เกิดจากการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจนตกเป็นผลึกของความรู้ ที่ส่งผลกระทบต่อองค์ความรู้ใหม่สำหรับองค์กร องค์ความรู้เกิดจากชุมชนนักปฏิบัติ (Cops) ทั้งเวลา ผู้ให้บริการ ซึ่งเกิดจากความต้องการของสมาชิก

กลุ่มส่งเสริมสนับสนุน-เอื้ออำนวยสามารถสร้างได้ด้วยผู้บริหาร หรือผู้ที่สนใจ เรียกว่า ผู้เอื้ออำนวยการดำเนินงาน (KCO)

ชุมชนนักปฏิบัติ คือ นักจัดการความรู้ตัวจริง (Cops) ซึ่งถูกสร้างโดยผู้อำนวยการความสะอาด (Facilitator) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยเรื่องเล่านำไปสู่การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและเนื้อหา เกิดความเชื่อมั่นในการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติมีการจดบันทึก ข้อมูลลงซึ่งเรียนว่า ผู้จดบันทึก(Note taker) การจบและออกจากกิจกรรม (Closing Out)

การบรรลุวัตถุประสงค์จะมีการตรวจสอบหรือทำให้แน่ใจว่าสามารถกระทำได้จริงตามที่วางไว้ การสะท้อนผลในเวลาที่เหมาะสมสำหรับทุกคนจะมีการทบทวนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การจบและออกจากกิจกรรม ผู้อำนวยการความสะอาดจะเป็นผู้สรุปร่วมกับสมาชิก ผู้ปฏิบัติ และผู้อำนวยการส่งเสริมสนับสนุนว่าเป็นจริงมากน้อยแค่ไหน หากทุกคนเห็นตรงกันว่าเหมาะสม ความที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันถือว่าจบและออกจากกิจกรรม โดยมีประเด็นใหม่ที่ท้าทายขององค์กร ยังต้องดำเนินการต่อไป

การวางแผนในประเด็นท้าทาย ซึ่งเป็นไปตามเวลาและการสะท้อนงานทั้งหมด ซึ่งจะถูกต้องขึ้นใหม่ในงาน และความเหมาะสมของบุคคลและทีมงานสมาชิกให้มีการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติด้วยกระบวนการที่ดีและสอดคล้องกับบริบท

การบันทึกผลหลังการปฏิบัติ (AAR)

การบันทึกผลหลังการปฏิบัติ (After action Review : AAR) เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ในโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นได้จริง คือกระบวนการถอดบทเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติที่ปฏิบัติไปแล้ว เพื่อหาแนวทางรักษาจุดแข็งของการปฏิบัติเอาไว้

ใช้กับแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยดำเนินการเพื่อพัฒนาในโครงการไป
ได้ระยะหนึ่งนักวิจัยจะทำหน้าที่ตั้งโจทย์หรือประเด็นที่สำคัญชวนให้คิดอย่างเป็นระบบมากขึ้น
โดยแหล่งข้อมูลมักเป็นประชาชนหรือกลุ่มที่มีส่วนได้เสียในพื้นที่ จึงนิยมใช้วิธีการตั้งคำถาม
ผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากนั้นจะมีการสรุปบทเรียนที่ได้อย่างเป็นระบบ
โดยนักวิจัยจัดส่งไปให้กลุ่มประชาชนผู้มีส่วนได้เสียตรวจสอบ แก้ไขเพิ่มเติมจนได้ข้อสรุป
เป็นที่ยอมรับ ร่วมกันและเรียนรู้จะปฏิบัติการให้มีคุณภาพต่อเนื่องจากบทเรียนที่ได้
(เนาวรัตน์ พลาชัย. 2546 : 2-5)

การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบโครงการ

การเรียนรู้แบบโครงการเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ หรือการค้นคว้าหาคำตอบ
ในสิ่งที่ผู้เรียนอยากรู้หรือสงสัยด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เลือกศึกษาตาม
ความสนใจของตนเองหรือของกลุ่ม เป็นการตัดสินใจร่วมกัน จนได้ชิ้นงานที่สามารถนำผล
การศึกษาไปใช้ในชีวิตจริงได้

การเรียนรู้แบบโครงการเป็นการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิคหลากหลายรูปแบบนำมา
ผสมผสานกัน ได้แก่กระบวนการกลุ่ม การฝึกคิด การแก้ปัญหา การเน้นกระบวนการ การสอน
แบบปริศนาความคิด และการสอนแบบร่วมกันคิด ทั้งนี้มุ่งหวังให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง
จากความสนใจอยากรู้หรืออยากเรียนของผู้เรียนเอง โดยใช้กระบวนการและวิธีทางวิทยาศาสตร์
ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียน
ได้มาไม่จำเป็นต้องตรงกับตำรา แต่ผู้สอนจะสนับสนุนให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่ง
การเรียนรู้และปรับปรุงความรู้ที่ได้ให้สมบูรณ์

แนวคิดสำคัญ

การเรียนรู้แบบโครงการเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลักการพัฒนาคณิตศาสตร์ของบลอม
(Blom) ทั้ง 6 ชั้น กล่าวคือ

1. ความรู้ความจำ (Knowledge)
2. ความเข้าใจ (Comprehension)
3. การนำไปใช้ (Application)
4. การวิเคราะห์ (Analysis)
5. การสังเคราะห์ (Synthesis)
6. การประเมินค่า (Evaluation)

และยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ ตั้งแต่การวางแผนการเรียนรู้ การออกแบบการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ประยุกต์ใช้ผลผลิต และการประเมินผลงาน โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้จัดการเรียนรู้

กระบวนการสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ

ระยะที่ 1 การเริ่มต้น โครงการงาน

เป็นระยะที่ผู้สอนต้องสังเกต/สร้างความสนใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน จากนั้นตกลงร่วมกันในการเลือกเรื่องที่ต้องการศึกษาอย่างละเอียด ผู้สอนสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนซึ่งมีหลายวิธี โดยอาจศึกษาเรื่องจากการบอกเล่าของผู้ใหญ่หรือผู้รู้ จากประสบการณ์ของผู้เรียน/ผู้สอน จากเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อต่าง ๆ จากการเล่าของผู้เรียน จากความคิดที่เกิดขึ้น จากวัตถุสิ่งของที่ผู้สอนนำมาในห้องเรียน หรือจากตัวอย่างโครงการที่ผู้อื่นทำไว้แล้ว เป็นต้น

เมื่อผู้เรียนเกิดความสนใจก็จะถึงกระบวนการกำหนดหัวข้อโครงการ โดยนำเรื่องที่ผู้เรียนสนใจมาอภิปรายร่วมกัน แล้วกำหนดเรื่องนั้นเป็นหัวข้อโครงการทั้งนี้จะต้องคำนึงว่าการกำหนดหัวข้อโครงการนั้นจะกระทำหลังจากการตรวจสอบสมมติฐานเสร็จสิ้นแล้ว

ระยะที่ 2 ขั้นพัฒนาโครงการ

เป็นขั้นที่ผู้เรียนกำหนดหัวข้อคำถาม หรือประเด็นปัญหา ที่ผู้เรียนสนใจอยากรู้ แล้วตั้งสมมติฐานเพื่อตอบคำถามเหล่านั้น มีการทดสอบสมมติฐานด้วยการลงมือปฏิบัติ จนค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้เรียนกำหนดปัญหาที่จะศึกษา
2. ผู้เรียนตั้งสมมติฐานเบื้องต้น
3. ผู้เรียนตรวจสอบสมมติฐานเบื้องต้น
4. ผู้เรียนสรุปข้อความรู้จากผลการตรวจสอบสมมติฐาน

ในกรณีที่ผลการตรวจสอบไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ผู้สอนควรให้กำลังใจผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติม สิ่งที่ไม่ควรกระทำคือ การตำหนิหรือกล่าวโทษ ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนมีกำลังใจจนสามารถตั้งสมมติฐานใหม่ได้

ในกรณีที่ผลการตรวจสอบเป็นไปตามสมมติฐาน ให้ผู้เรียนสรุปองค์ความรู้จากการค้นพบด้วยการลงมือปฏิบัติของผู้เรียนเอง

เมื่อได้องค์ความรู้ใหม่แล้ว ผู้เรียนจะนำองค์ความรู้นั้นไปใช้ในการทำกิจกรรมตามความสนใจต่อไปได้ ผู้เรียนอาจใช้ความรู้ที่ค้นพบเป็นพื้นฐานของการกำหนดประเด็นปัญหาขึ้นมาใหม่ เพื่อกำหนดเป็นโครงการย่อยและศึกษารายละเอียดในเรื่องนั้นต่อไปอีก

ระยะที่ 3 ขั้นสรุป

เป็นระยะสุดท้ายของ โครงการงานที่ผู้เรียนค้นพบคำตอบของปัญหาแล้ว และได้แสดงให้ผู้สอนเห็นว่าได้สิ้นสุดความสนใจในหัวข้อ โครงการงานเดิม และเริ่มหันเหความสนใจไปสู่เรื่องใหม่ ระยะนี้เป็นระยะที่ผู้สอนและผู้เรียนจะได้แบ่งปันประสบการณ์การทำงานและแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการทำงานตลอด โครงการแก่คนอื่น ๆ มีกิจกรรมที่ผู้สอนให้ผู้เรียนดำเนินการในขั้นตอนนี้ ดังนี้

1. ผู้เรียนเขียนรายงานเป็นรูปแบบงานวิจัยเล็ก ๆ
2. ผู้เรียนนำเสนอผลงาน (แสดงเป็นแผง โครงการงาน) ให้ผู้ที่สนใจรับรู้สรุป และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

1. ขั้นนำเสนอ หมายถึง ขั้นที่ผู้สอนให้ผู้เรียนศึกษาใบความรู้ กำหนดสถานการณ์ สถานการณ์ เกม รูปภาพ หรือการใช้เทคนิคการตั้งคำถามเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดในแผนการจัดการเรียนรู้แต่ละแผน เช่น สาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ที่เป็นขั้นตอนของโครงการงาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการเรียนรู้
2. ขั้นวางแผน หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนร่วมกันวางแผน โดยการระดมความคิดอภิปรายหรือข้อสรุปของกลุ่ม
3. ขั้นปฏิบัติ หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรม เขียนสรุปรายงานผลที่เกิดขึ้นจากการวางแผนร่วมกัน
4. ขั้นประเมินผล หมายถึง ขั้นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยให้บรรจุดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีครู ผู้เรียนและเพื่อนร่วมชั้น ประเมิน

แนวทางการจัดการการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้แบบโครงการงาน มี 2 แนวทาง ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเลือกศึกษาโครงการงานจากสิ่งที่น่าสนใจยกเรื่องที่มิอยู่ในชีวิตประจำวัน สิ่งแวดล้อมในสังคม หรือจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ยังต้องการคำตอบ ข้อสรุป ซึ่งอาจจะอยู่นอกเหนือจากสาระการเรียนรู้ในบทเรียนของหลักสูตร มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1.1 ตรวจสอบ วิเคราะห์ พิจารณา รวบรวมความสนใจของผู้เรียน
- 1.2 กำหนดประเด็นปัญหา/หัวข้อเรื่อง
- 1.3 กำหนดวัตถุประสงค์

- 1.4 ตั้งสมมติฐาน
- 1.5 กำหนดวิธีการศึกษาและแหล่งเรียนรู้
- 1.6 กำหนดเค้าโครงของโครงการ
- 1.7 ตรวจสอบสมมติฐาน
- 1.8 สรุปผลการศึกษาและการนำไปใช้
- 1.9 เขียนรายงานวิจัยแบบง่าย ๆ
- 1.10 จัดแสดงผลงาน

2. การจัดกิจกรรมตามสาระการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดเนื้อหาสาระตามที่หลักสูตรกำหนด ผู้เรียนเลือกทำโครงการตามสาระการเรียนรู้ จากหน่วยเนื้อหาที่เรียนในชั้นเรียน นำมาเป็นหัวข้อโครงการ มีขั้นตอนที่ผู้สอนดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 2.1 เริ่มจากการศึกษาเอกสารหลักสูตร คู่มือครู
- 2.2 วิเคราะห์หลักสูตร
- 2.3 วิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา เพื่อแยกเนื้อหา จุดประสงค์และกิจกรรมให้

เด่นชัด

- 2.4 จัดทำกำหนดการสอน
- 2.5 เขียนแผนการจัดการเรียนรู้
- 2.6 ผลิตสื่อ จัดหาแหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.7 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

- 2.7.1 แจกจุดประสงค์ เนื้อหาของหลักสูตรให้ผู้เรียนทราบ
- 2.7.2 กระตุ้นความสนใจของผู้เรียนในขอบเขตของเนื้อหาและ

จุดประสงค์ในหลักสูตร

- 2.7.3 จัดกลุ่มผู้เรียนตามความสนใจ
- 2.7.4 ผู้สอนใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ เช่น

- 1) ทำไมผู้เรียนจึงสนใจอยากเรียนเรื่องนี้ (แนวคิด/แรงคลใจ)
- 2) ผู้เรียนสนใจเกี่ยวกับอะไรบ้าง (กำหนดเนื้อหา)
- 3) ผู้เรียนอยากเรียนรู้เรื่องนี้เพื่ออะไร (กำหนดจุดประสงค์)
- 4) ผู้เรียนจะอย่างไรจึงจะเรียนรู้ได้ในเรื่องนี้ (กำหนดวิธีศึกษา/

กิจกรรม)

- 5) ผู้เรียนจะใช้เครื่องมืออะไรบ้างในการศึกษาครั้งนี้ (กำหนดสื่ออุปกรณ์)
- 6) ผู้เรียนจะไปศึกษาที่ใดบ้าง (กำหนดแหล่งความรู้ แหล่งข้อมูล)
- 7) ผลที่ผู้เรียนคาดว่าจะได้รับคืออะไรบ้าง (สรุปความรู้/สมมติฐาน)
- 8) ผู้เรียนจะอย่างไรจึงจะรู้ว่าผลงานของผู้เรียนดีหรือไม่ดีอย่างไร จะให้ใครเป็นผู้ประเมิน (กำหนดการวัดและประเมินผล)
- 9) ผู้เรียนจะเผยแพร่ผลงานให้ผู้อื่นรู้ได้อย่างไร (นำเสนอผลงาน, รายงาน)

2.7.5 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มศึกษาตามที่ตกลงกันไว้ (จากคำถามที่ผู้สอนซักถาม) ภายใต้กรอบเวลาในแต่ละครั้ง ถ้ายังไม่สำเร็จให้ศึกษาต่อในคาบต่อไป

2.7.6 ผู้เรียนทุกคนต้องสรุปองค์ความรู้ได้ด้วยการเรียนของผู้เรียนและสามารถนำเสนอความรู้ที่ได้แก่เพื่อน ๆ และผู้สอนได้

2.7.7 ผู้เรียนเขียนรายงานวิจัยแบบง่าย ๆ และแสดงผลงานในรูปร่างโครงการ

2.8 ผู้สอนจัดแหล่งความรู้เพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.9 ผู้สอนเขียนบันทึกผลการเรียนรู้

บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

บทบาทของผู้สอน

1. จัดให้มีการปฐมนิเทศวิธีการเรียนรู้แบบโครงการ เพื่อให้รู้ถึงหลักการ วัตถุประสงค์ ประโยชน์ ตัวแปร ปัจจัยสำคัญในการทำโครงการ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อันอาจเกิดขึ้น

2. ให้คำปรึกษาในการดำเนินงานของผู้เรียนทุกขั้นตอน

3. ติดตาม สอบถามความก้าวหน้า ดูแลการทำโครงการของผู้เรียนอย่าง

ใกล้ชิด

4. สังเกตและประเมินการทำกิจกรรมของผู้เรียน

5. สรุปการทำงานและเสนอแนะการทำงานของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม โดยรวม

บทบาทของผู้เรียน

1. เสนอแนวคิด เลือกและกำหนดหัวข้อโครงการ

2. เสนอแนวทาง ออกแบบการทำโครงการ

3. วางแผนร่วมกันในการเรียนรู้แบบโครงการ

4. ศึกษาค้นคว้าเอกสารเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ
5. เสนอเค้าโครงย่อของโครงการต่อผู้สอน
6. ลงมือปฏิบัติโครงการตามขั้นตอนที่วางแผนไว้
7. รวบรวมผลการทำโครงการ
8. เสนอแนวทางแก้ไข ปรับปรุงผลการทำโครงการ
9. เขียนรายงานหรือนำเสนอผลงาน โครงการต่อผู้สอน
10. เผยแพร่ผลงานต่อสาธารณชน
11. ประเมินผลการเรียนรู้แบบโครงการของตน

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับใช้

1. ผู้สอนสามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้กับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และผู้เรียนทุกช่วงชั้น
2. ผู้สอนควรใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการ สลับสับเปลี่ยนกับรูปแบบการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน
3. ผู้เรียนควรได้รับการฝึกการเรียนรู้แบบโครงการ เพราะเป็นการฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบ การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน และการทำงานระบบกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ
4. โครงการแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้จะมีลักษณะแตกต่างกัน ผู้สอนควรทำความเข้าใจธรรมชาติของสาระวิชาที่ตนรับผิดชอบ เรียนรู้รูปแบบและทฤษฎีการจัดการเรียนรู้แบบโครงการให้แม่นยำเพื่อสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นในใจของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้แบบโครงการนี้ผู้เรียนจะได้ประโยชน์อย่างมาก ทั้งประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม การทำงานเพื่อประโยชน์ต่อคนอื่น การทำงานแบบรวมกลุ่ม ทำงานเป็นทีม เป็นการศึกษาด้วยตนเอง โดยมีการวางแผน คิดวิเคราะห์ ใช้การสื่อสาร การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า รู้จักขจัดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน ฝึกทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักการบริหารจัดการตนเอง และทีมงาน เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายที่คาดหวังไว้ ซึ่งในอนาคตการทำงานต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะได้พบจะทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ ซึ่งอาจมีขั้นตอนรายละเอียดมากขึ้น แต่ผู้เรียนก็สามารถทำงานเหล่านั้นให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับงานที่ทำได้เป็นอย่างดี

บริบทโรงเรียนบ้านสูงยาง

โรงเรียนบ้านสูงยางตั้งอยู่ที่บ้านสูงยาง หมู่ที่ 4 ตำบลลูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด มีหมู่บ้านในเขตบริการ 2 หมู่บ้านและมีนักเรียนนอกเขตบริการมาเข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (มัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3) คือบ้านคงเกลือหมู่ที่ 6, 10 ตำบลลูเมือง อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาการคมนาคม โรงเรียนบ้านสูงยางอยู่ห่างจากอำเภอเมืองสรวง 10 กิโลเมตร เส้นทางคมนาคมโดยทางรถยนต์มีถนนลาดยางเข้าถึงหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก โรงเรียนบ้านสูงยางเปิดทำการสอน 3 ระดับ คือ 1) ระดับก่อนประถมศึกษา 2) ระดับประถมศึกษา 3) ระดับมัธยมศึกษา จำนวนนักเรียนในปีการศึกษา 2556 จำนวน 95 คน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน

1. สภาพแวดล้อมภายนอกของโรงเรียน

1.1 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม

1.1.1 ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นส่งผลให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

1.1.2 ผู้ปกครอง ชุมชนให้การสนับสนุนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี

1.1.3 ประชาชนมีความเป็นอยู่แบบกึ่งสังคมเมือง แต่ยังอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

1.1.4 ชุมชนให้ความสำคัญและความร่วมมือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

1.1.5 ชุมชนมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

1.2 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

1.2.1 การเสนอข่าวสารเหตุการณ์โดยสื่อเทคโนโลยีรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

1.2.2 สื่อ เทคโนโลยีมีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ขาดแก่การควบคุม ส่งผลต่อคุณธรรมจริยธรรม

1.2.3 ขนขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อ เทคโนโลยี

1.2.4 สื่อเทคโนโลยีในท้องถิ่นมีมาก โรงเรียนต้องปรับหลักสูตรเพื่อเกิดความเหมาะสม

1.2.5 ชุมชนมีขีดความสามารถในการจัดซื้อ จัดหา สื่อเทคโนโลยีได้เป็น
อย่างดี

1.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

1.3.1 ชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ทำให้ง่ายและสะดวกในการจัดการศึกษา
ของโรงเรียน

1.3.2 สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนเอื้อต่อการจัดการศึกษา

1.3.3 ชุมชนให้ความร่วมมือให้การสนับสนุนกิจกรรมใน โอกาสต่าง ๆ ของ
โรงเรียนเป็นอย่างดี

1.3.4 ชุมชนใช้จ่ายฟุ่มเฟือยขาดการประหยัดคอออม

1.4 ด้านการเมืองและกฎหมาย

1.4.1 องค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนการ
จัดการศึกษาของโรงเรียน

1.4.2 องค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณไม่เพียงพอต่อการให้
การสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน

1.4.3 ชุมชนมีความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ตามกรอบกฎหมาย

2. สภาพแวดล้อมภายในของโรงเรียน

2.1 ปัจจัยด้านโครงสร้างนโยบายสถานศึกษา

2.1.1 นโยบายสอดคล้องกับหน่วยงานบังคับบัญชา

2.1.2 โครงสร้างนโยบายไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ทั้งหมด

2.1.3 นโยบายและโครงสร้างเอื้อต่อการจัดกิจกรรม

2.1.4 โรงเรียนมีนโยบายเป้าหมายชัดเจน

2.1.5 มีการมอบหมายงานแก่บุคลากรที่ชัดเจน

2.1.6 บุคลากรบางส่วนขาดความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง

2.1.7 บุคลากรบางส่วนขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน

2.1.8 โรงเรียนมีแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน

2.2 ปัจจัยด้านผลผลิตและการบริการ

2.2.1 การให้บริการเป็นไปอย่างทั่วถึงและครอบคลุม

2.2.2 นักเรียนมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับวัย

2.2.3 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

2.2.4 นักเรียนบางคนขาดความมีวินัย

- 2.2.5 การให้บริการแก่นักเรียนด้วยโอกาสอย่างทั่วถึง
- 2.2.6 นักเรียนส่วนใหญ่มีคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์

2.3 ปัจจัยด้านบุคลากร

- 2.3.1 บุคลากรมีศักยภาพในการปฏิบัติงานสูง
- 2.3.2 บุคลากรมีความรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.3.3 บุคลากรมีเทคนิควิธีการในการจัดการเรียนการสอน
- 2.3.4 บุคลากรบางส่วนขาดความกระตือรือร้น
- 2.3.5 บุคลากรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 2.3.6 บุคลากรบางส่วนขาดทักษะความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน

2.4 ปัจจัยด้านประสิทธิภาพทางการเงิน

- 2.4.1 การบริหารงบประมาณเป็นระบบเป็นปัจจุบัน
- 2.4.2 งบประมาณมีไม่เพียงพอ
- 2.4.3 มีแผนการใช้จ่ายงบประมาณอย่างชัดเจน
- 2.4.4 บุคลากรที่รับผิดชอบมีความรู้ความเข้าใจในระเบียบแนวปฏิบัติเป็น

อย่างดี

2.5 ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์

- 2.5.1 วัสดุอุปกรณ์มีเพียงพอและมีคุณภาพ
- 2.5.2 วัสดุอุปกรณ์ไม่ได้จัดเป็นหมวดหมู่ไม่สะดวกต่อการใช้
- 2.5.3 ขาดอุปกรณ์ สื่อ เทคโนโลยีที่ทันสมัย

2.6 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

- 2.6.1 มีคำสั่งมอบหมายงานบุคลากรที่ชัดเจน
- 2.6.2 โรงเรียนมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ และชุมชน

เป็นอย่างดี

- 2.6.3 การบริหารจัดการมีความสอดคล้องกับโครงสร้างนโยบาย

เป็นอย่างดี

- 2.6.4 มีระบบการกำกับติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร
- 2.6.5 ระบบสารสนเทศของโรงเรียนไม่มีประสิทธิภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ประหยัด คีลัน (2542 : 83-85) ได้ศึกษาวิจัยพฤติกรรมการณ์กระเปียบวินัยและแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการณ์กระเปียบวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ปีการศึกษา 2541 พบว่า พฤติกรรมการณ์กระเปียบวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม มีพฤติกรรมการณ์กระเปียบวินัย โดยเรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนมาโรงเรียนสาย หลบหนีการเข้าแถวทำพิธีหน้าเสาธงส่งเสียงดังรบกวนคนอื่น พุดจาหยาบคาย ทำให้ผู้อื่นรำคาญ แต่งกายผิดระเบียบวินัยของโรงเรียน หนีโรงเรียนเป็นประจำ ดื่มสุรา เบียร์ในสถานศึกษา เล่นการพนันในสถานศึกษา เทียวกลางคืนตามสถานเริงรมย์ทะเลาะวิวาททำร้ายผู้อื่นด้วยอาวุธผู้อื่นได้รับบาดเจ็บ นำยาเสพติดมาขายในสถานศึกษา มีอาการติดยาเสพติด ช่มชู้รดไถเงินจากนักเรียนด้วยกัน ขโมยของคนอื่น ทำลายสิ่งของสาธารณะ ทูจริตในการสอบ และพฤติกรรมล่อไปทางชู้สาว

แนวทางแก้ไขปัญหาพฤติกรรมการณ์กระเปียบวินัยของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม คือ โรงเรียนแจ้งแนวปฏิบัติให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบขอความร่วมมือจากครูผู้สอนในรายวิชา ว่ากล่าว ตักเตือน ชี้แนะ ให้นักเรียนตระหนักถึงคุณสมบัติของผู้ดี มีมาตรการในการเช็คคาบเวลาเรียนอย่างจริงจัง โดยทำเป็นกระบวนกาอย่างต่อเนืองให้เป็นรูปธรรม อบรมตักเตือนให้เห็นผลเสียหายของการเล่นการพนัน ให้มีมาตรการลงโทษอย่างชัดเจนจัดให้มีสารวัตรนักเรียนคอยตรวจตราอยู่ตลอดเวลาปลุกฝังให้นักเรียนตระหนักถึงการเป็นเจ้าของร่วมกัน ควรหาข้อมูลศึกษาสภาพปัจจุบันของนักเรียนที่มีพฤติกรรมล่อไปทางชู้สาว

นิภา มนตรีพงษ์ (2545 : 89-90) ได้ศึกษาพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนกู่สวนแตงพิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า นักเรียนชายมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหามากกว่านักเรียนหญิง ด้านผิดระเบียบวินัยในเรื่องปล่อยชายเสื้อ และเข้าชั้นเรียนสาย ด้านความก้าวร้าวในเรื่องขว้างปาสิ่งของ ทวาดเพื่อน พุดตะโกนเสียงดัง และด้านการก่อกวนชั้นเรียนในเรื่องลุกออกจากที่และเดินไปเดินมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนนักเรียนที่ บิดา มารดาที่สถานภาพสมรสแยกกันอยู่ มีปัญหาด้านก่อกวนชั้นเรียนในเรื่อง การหยอกล้อเพื่อนมากกว่านักเรียนที่มีบิดา มารดา อยู่ร่วมกัน และหย่าร้าง หรือหม้ายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่นักเรียนที่มีสถานภาพของบิดามารดาต่างกัน มี

พฤติกรรมที่เป็นปัญหาด้านพฤติกรรมผิดระเบียบวินัย และด้านพฤติกรรมที่เป็นปัญหาด้านผิดระเบียบวินัยด้านพฤติกรรมก่อกวนชั้นเรียนและด้านพฤติกรรมก้าวร้าวไม่แตกต่างกัน และนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาด้านพฤติกรรมผิดระเบียบวินัย ด้านพฤติกรรมก่อกวนชั้นเรียน และด้านพฤติกรรมก้าวร้าวไม่แตกต่างกัน

พิสิทธิ์ หอมสมบัติ (2546 : 104) ได้ศึกษาการพัฒนาวินัยนักเรียน โรงเรียนบ้านดอนยู กิ่งอำเภอนาเยี่ย จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า การที่จะพัฒนาวินัยนักเรียนให้ได้ผลอย่างจริงจังนั้น โรงเรียนจะต้องเห็นความสำคัญ มีแผนนโยบายที่ชัดเจน บุคลากรจะต้องมีความตระหนักในปัญหา ทำตนให้เป็นแบบอย่าง จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาวินัยนักเรียน และกระตุ้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ตามที่กำหนดอย่างจริงจังและต่อเนื่องให้เกิดความเคยชินจนกลายเป็นวินัยในตนเอง โดยการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดี และกระบวนการเรียนรู้อื่น ๆ ในครั้งนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ กับการพัฒนางานอื่น ๆ และการพัฒนาวินัยนักเรียนในสถานศึกษาอื่น ๆ

จิตรลดา ไผตรีจิตต์ (2549 : 58-62) ศึกษานิสัยรักการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบนิสัยรักการอ่านระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง เปรียบเทียบนิสัยรักการอ่านระหว่างนักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน และผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน เครื่องมือในการวิจัย คือแบบสอบถามนิสัยรักการอ่านของนักเรียน และแบบสังเกตนิสัยรักการอ่านของนักเรียนซึ่งเป็นแบบสังเกตสำหรับครูประจำชั้น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 200 คน ผลการวิจัยพบว่า นิสัยรักการอ่านระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิงแตกต่างกัน โดยนักเรียนหญิงมีนิสัยรักการอ่านอยู่ในระดับสูงและนักเรียนชายอยู่ในระดับปานกลาง นิสัยรักการอ่านของนักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน และผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านไม่แตกต่างกัน

ดวงพร พวงเพชร (2541: 84-96) ศึกษาการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านจากครอบครัวและนิสัยรักการอ่านของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 416 คน การวิจัยนี้ได้แบ่งการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านจากครอบครัวออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการให้ความรู้ ด้านการเป็นตัวอย่าง ด้านการเสริมแรง และด้านการจัดสภาพแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนได้รับการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านจากครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาทั้ง 4 ด้าน พบว่าอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านในระดับปานกลาง นักเรียนหญิงได้รับการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านโดยรวมพบว่า จากด้านการให้ความรู้ ด้านการเป็นตัวอย่าง ด้านการจัดสภาพแวดล้อมสูงกว่า

นักเรียนชาย นักเรียนหญิงมีนิสัยรักการอ่านสูงกว่านักเรียนชาย และการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน โดยรวมและรายด้านทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับนิสัยรักการอ่าน การส่งเสริมนิสัยรักการอ่านทั้ง 4 ด้าน ทำนายนิสัยรักการอ่านได้ดีกว่าการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านเพียงด้านเดียว โดยที่การจัดสภาพแวดล้อมเป็นตัวแปรที่สามารถทำนายได้สูงสุด

ถาวร นุบผางษ์ (2546 : 54-56) ศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในจังหวัดสระบุรี จำนวน 605 คน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรด้านการส่งเสริมการอ่านที่บ้านของผู้ปกครองกับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กันสูงสุด การส่งเสริมการอ่านที่บ้านของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับนิสัยรักการอ่านของนักเรียนมากที่สุด และความสำคัญของตัวแปรปัจจัยแต่ละตัวแปร ที่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียน พบว่ามีตัวแปรอิสระ 4 ตัวแปร ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียนในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า โดยการส่งเสริมการอ่านที่บ้านของผู้ปกครองส่งผลเป็นอันดับ 1 การส่งเสริมการอ่านจากห้องสมุดโรงเรียน ส่งผลเป็นอันดับ 2 การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของผู้ปกครอง ส่งผลเป็นอันดับ 3 และการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันของผู้ปกครอง ส่งผลเป็นอันดับ 4 ดังนั้นในการปลูกฝังหรือพัฒนาให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านควรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายดูแลกันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะครูและผู้ปกครองควรมีแผนพัฒนานักเรียนร่วมกัน โดยผู้ปกครองต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการอ่าน กล่าวคือ อ่านหนังสือให้เด็กเห็นเป็นประจำและควรจัดหาหนังสือที่เหมาะสมกับวัยของเด็กไว้ที่บ้าน

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศพบว่าการนำรูปแบบ นวัตกรรมต่างๆเข้ามาช่วยแก้ไขการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน เช่น คู่มือการฝึกอบรมการเสริมสร้างวินัยนักเรียน แผนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นวินัยนักเรียน การพัฒนาบุคลากร โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการประเมินผลการพัฒนาการดำเนินงานจากผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรม การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานและโครงงานของนักเรียน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

โบลท์ (Bolt. 1992 : Abstract) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเลือกหนังสือไว้ที่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยระดับการศึกษาของบิดา มารดา ที่ตั้งของโรงเรียน (ในเมืองและในชนบท) เพศ ระดับชั้นเรียนและอายุ ที่มีต่อความสามารถในการอ่านของนักเรียน รวมถึงการศึกษาตัวแปรจากครอบครัวด้านนิสัยรักการอ่านของบิดา มารดา พี่เลี้ยงความคาดหวังของบิดา มารดา การใช้เวลาว่างในการอ่านของเด็ก การเข้าถึงและการใช้วัสดุในการอ่าน โดยศึกษา

จากกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนเกรด 4,6 และ 8 จำนวน 314 คน จากโรงเรียนในเมืองนิวยอร์ก แลนด์และเมืองลาบราเดอร์ ประเทศแคนาดาโดยเป็นโรงเรียนในเมือง 2 โรงเรียนและโรงเรียนในชนบท รวมไปถึงผู้ปกครองของนักเรียน โรงเรียนดังกล่าวด้วย ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการอ่านที่บ้านของนักเรียน มีอิทธิพลในทางบวกต่อความสามารถในการอ่านของนักเรียนอย่างนัยสำคัญ คือ ระดับการศึกษาของบิดา มารดา สำหรับตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ได้แก่ นิสัยรักการอ่านของบิดา มารดา การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากวัสดุเพื่อการอ่านและความคาดหวังของบิดา มารดา

สเตลเทนแคมป์ (Steltenkamp. 1992 : Abstract) ศึกษาทัศนคติและนิสัยการอ่านของนักเรียนระดับไฮสคูล จากการสอบถามสิ่งที่อ่าน ความพึงพอใจ สภาพแวดล้อมในการอ่านจากครอบครัว เพื่อนและ โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีการอ่านสิ่งพิมพ์มาก โดยอ่านนิตยสารมากที่สุด นักเรียนที่อ่านมากเป็นผู้ชอบอ่าน และได้รับการส่งเสริมให้รักการอ่านจากที่บ้านนักเรียนเหล่านี้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีเพื่อนๆชอบอ่าน นอกจากนี้ยังพบว่าความสนใจอ่านขึ้นอยู่กับประเภทของหนังสือและความสนใจของเพื่อน ประสบการณ์จากการอ่านที่ร่วมกับครอบครัว และเพื่อนมีส่วนช่วยให้เกิดความชอบอ่านในห้องเรียนอีกด้วย

การ์เนอร์ (Garner. 2004 : 4427-A) ได้ศึกษาปัญหาด้านระเบียบวินัย สาเหตุของความรุนแรง และแนวทางการดำเนินงานเพื่อลดปัญหาด้านระเบียบวินัย และความรุนแรงของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้จากอาจารย์ 6 คน จากครู 4 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ออกแบบพิเศษ การสัมภาษณ์ถูกบันทึกด้วยเทปและข้อข่าอื่น ๆ จากการสังเกตและปฏิสัมพันธ์ ข้อมูลเผยให้เห็นว่าอาจารย์จำแนกปัญหาระเบียบวินัยให้มากมาย ปัญหาที่พบบ่อยจากคำตอบของอาจารย์ ได้แก่ การปะทะต่อสู้กันหรือการใช้กำลังของเด็ก ๆ การขาดความเคารพ ไม่อยู่ในโอวาท ส่วนกลุ่มครูเพิ่มเติมว่า ปัญหาขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง เขายังโทษสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหาขาดวินัย กลุ่มแก๊งและความรุนแรงอื่น ๆ สำหรับการป้องกันปัญหา กลุ่มครูใช้วิธีการพูดคุยกับเด็ก ให้คำตักเตือนเมื่อพบพฤติกรรมที่ผิด หรือเรียกเขา ไปออฟฟิศ และเรียกผู้ปกครองมาร่วมพูดคุย กลุ่มครูยังพยายามที่ป้องกันปัญหาโดยช่วยสนองความต้องการในสิ่งที่ขาดแคลนของเด็กด้านทรัพยากรหรือสื่อที่ผู้ปกครองไม่สามารถให้ได้ พบว่า มีความต้องการวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาเพื่อการจัดการด้านระเบียบวินัย โดยช่วยให้ผู้ปกครองทำความเข้าใจเด็ก ความต้องการของตนเองมากยิ่งขึ้น ทีมงานสมาชิกความร่วมมือกันสร้างเทคนิคเพื่อควบคุมวินัยที่มีประสิทธิภาพสนับสนุนให้มีการร่วมมือในทางการศึกษาของผู้ปกครองมากยิ่งขึ้น โรงเรียนควรมีส่วนสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง คณาจารย์จากสองมหาวิทยาลัยใน

พื้นที่บุคลากรจาม โปสต์จำนวนมาก จะสามารถช่วยเหลือในการวางรากฐานด้านระเบียบวินัยได้

ลาเรส (Lares. 1995 : 1603 -A) ได้ศึกษาความเข้าใจหลักการและการปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จ (Total Quality Management) ในด้านวินัยนักเรียน เพื่อกำหนดคุณภาพของระบบการดูแลจัดการวินัย การแก้ปัญหาวินัยนักเรียน ตลอดจนกำจัดอุปสรรคบางประการในการแก้ปัญหาวินัยนักเรียน เพื่อปรับปรุงค่านิยมที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีคุณภาพและระบบของพฤติกรรม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการไปเยี่ยมเยียนสำนักงานวินัยนักเรียน นักเรียน ครู และผู้ปกครองในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แล้วนำมาให้ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวินัยนักเรียน โดยใช้หลัก TQM เพื่อร่วมกันตัดสินใจว่าปัญหาวินัยในเรื่องใด และช่วงเวลาใดของการเรียนที่เป็นปัญหาสำคัญ ตลอดจนร่วมกันหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผลการวิจัยสรุปว่าหลักการของ TQM สามารถในการแก้ไขปัญหาวินัยของนักเรียนใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากการทำให้ให้นักเรียนพัฒนาการมีวินัยที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับ ทำให้ผู้ใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือนักเรียน หาแนวทางในบรรยากาศแห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีผลทำให้นักเรียนรู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนและเสริมสร้างความรับผิดชอบในการมีพฤติกรรมของตน หลักการนี้จึงเป็นวิธีการสนับสนุนให้นักเรียนมีวินัยด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความไม่พอใจหรือ โกรธแค้นผู้บริหาร โรงเรียนหรือครู-อาจารย์ของโรงเรียน

โคล (Cole. 2000 : 3850 -A) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บริหาร ในด้านการควบคุมดูแลวินัยนักเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารในโรงเรียน ของรัฐจอร์เจีย การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม พบว่า ผู้ช่วยผู้บริหารได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ในการกำจัดกลุ่มนักเรียนที่จะรวมกลุ่มกันกระทำความผิดหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างแขกผู้มาเยี่ยมเยียนโรงเรียนกับบุคลากรของโรงเรียน ควบคุมการเข้าชั้นเรียนของนักเรียน และประสานงานกับหน่วยงานสนับสนุนการทำกิจกรรมของนักเรียน โดยผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหาร 2 กลุ่มมีการรับรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบเบื้องต้นของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวินัยนักเรียนแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้ การเสริมสร้างบรรยากาศของโรงเรียนให้เกิดการสร้างสรรค์พฤติกรรมที่เหมาะสมการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความผิดทางวินัยของนักเรียน เป็นผู้ประสานงานกับบุคคลภายนอกกับบุคลากรภายในมาร่วมทำงาน และการบริหารงานงบประมาณ แต่ทั้ง 2 กลุ่มมีการรับรู้เรื่องอื่น ๆ อีกจำนวนมากไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์นักเรียนนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียนผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมแนวทาง รูปแบบในการพัฒนาที่เป็นไปได้ ภายใต้วัตถุประสงค์เป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสุข รมเย็น ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ปฏิบัติจนเกิดองค์ความรู้จริงตาม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY